
RISKIENHALLINTA PÄIVÄKODISSA

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö
Sosiaali- ja terveysalan johtaminen ja kehittäminen, kriisi- ja katasrofityo

Visamäki, kevät 2013

Maarit Leppäkynnäs

VISAMÄKI

Sosiaali- ja terveystalouden johtamisen ja kehittämisen koulutusohjelma

Tekijä	Maarit Leppäkynnäs	Vuosi 2013
Työn nimi	Riskienhallinta päiväkodissa	

TIIVISTELMÄ

Riskienhallinta päiväkodissa oli kehittämishanke, joka toteutettiin keskisuudessa päiväkodissa Lahden alueella. Tavoitteena oli tiedon tuottaminen riskienhallinnasta ja turvallisuusjohtamisesta sekä uuden työvälineen tuottaminen riskienhallintaan sekä sen käytön opettaminen organisaatiolle.

Päivähoidon turvallisuus on ajankohtainen aihe. Sitä on käsitelty paljon mediassa viime vuosina. Opinnäytetyössä on esitelty päivähoidon turvallisuuteen liittyviä tutkimuksia. Lisäksi opinnäytetyössä on käsitelty turvallisuutta, turvallisuusjohtamista, turvallisuuskulttuuria, riskienhallintaa sekä erilaisia riskejä.

Menetelmäksi valittiin toimintatutkimus, joka sopii hankeluontoisiin tutkimuksiin. Toimintatutkimuksessa pyritään ratkaisemaan erilaisia käytännön ongelmia sekä ymmärtämään niitä entistä paremmin. Kvalitatiivisista tutkimusmenetelmistä ryhmäkeskustelua sovellettiin tähän tutkimukseen myös. Kolmas käytetty menetelmä on Potentiaalisten ongelmien analyysi. Sen tarkoituksena on riskitekijöiden tunnistaminen. Aineistona käytettiin sitä tietoa, joka päiväkodin työntekijöillä oli kokemuksensa ja koulutuksensa mukaisesti. Keskeisiksi riskeiksi muodostuivat työntekijän ”puolikuntoisuus”, henkilökunnan vähäinen määrä, työssä uupuminen, lapsen karkaaminen, sähkökatkos, päiväkodin pihan epäsiisteys ja perushoidon pettäminen. Suurimman riskiluvun saaneet riskit sijoittuivat henkilö- ja toimintariskeihin.

Turvallisuus on koko työyhteisön yhteinen asia. Kun siihen sitoudutaan yhdessä, riskienhallinta paranee ja turvallisuuskulttuuri kehittyy toivottuun suuntaan. Riskianalyysin kautta tuodaan riskit näkyviksi. Riskien pienentämiseksi tai poistamiseksi tehdään toimenpiteitä. Tutkimuskohteena olleessa päiväkodissa riskienhallinnasta on tullut osa jokapäiväistä arkea.

Avainsanat Riskienhallinta, turvallisuus, riski, riskianalyysi, Potentiaalisten ongelmien analyysi.

Sivut 54 s. + liitteet 1 s.

VISAMÄKI

Degree Program in Social and Health Care Development and Management

Author

Maarit Leppäkynnäs

Year 2013

Subject of Master's thesis

Risk Management in Children's Day Care

ABSTRACT

Risk Management in Children's Day Care was an educational project. It was produced in a Kindergarten in the Lahti area. The aim of this project was to produce information on risk and safety management and to produce a new implementation for risk management and to teach personnel how to use it.

Safety in Children's Day Care is a very current subject. It has been in the media several times in the past few years. This scholarly thesis reviews a few researches about Safety in Day Care. It also gives information about safety, risk management, safety culture and various risks.

Functional research was selected as the main method in this study. Group discussion as a qualitative method was also useful. Potential risk analysis was the third method used in this project. Its aim was to recognize the risks. The research material consisted of the information the workers have from their experience and education. The main risks according to this project were the lack of workers, workers' sickness during the workday, workers' exhaustion, escaping children, electricity break down, lack of basic care and a dirty play yard. These risks can be categorized as functional or personal risks.

Safety includes everyone. When all the workers pledge to enhance safety, it leads to better risk management and better safety culture. Risk assessment brings the risks into discussion and leads to an effort to manage them. During this project, risk management has become a part of everyday work in the Kindergarten where the study was conducted.

Keywords Risk Management, Safety, Risk, Risk Assessment, Potential Risk Analysis.

Pages 54 p. + appendices 1 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET	1
3	PÄIVÄHOIDON TURVALLISUUSUUNNITTELU	2
4	RISKIENHALLINTA TURVALLISUUDEN JOHTAMISENA	3
	4.1. Johtaminen ja riskit	5
	4.2. Strateginen ja operatiivinen riskienhallinta.....	6
	4.3. Riskienhallintakeinot.....	7
	4.4. Turvallisuuskulttuuri	9
5	RISKIEN JAOTTELU	10
	5.1. Henkilöriskit.....	11
	5.2. Toimintariskit	12
	5.3. Omaisuusriskit.....	13
	5.4. Tietoriskit	14
	5.5. Muut riskit.....	14
	5.6. Strategiset ja operatiiviset riskit	15
6	RISKIANALYYSI	15
	6.1. Riskit hallintaan - projekti.....	17
	6.2. Turvallinen hoitoyksikkö – projekti.....	19
7	TUTKIMUKSIA PÄIVÄHOIDON TURVALLISUUDESTA	19
	7.1. Päivähoitopaikkojen tilat ja turvallisuus	19
	7.2. Silmät selässäkin	20
	7.3. Päiväkotien leikkipaikkojen ja piha-alueiden turvallisuus.....	21
	7.4. Tapaturmat päivähoitossa Kouvolan seudulla.....	22
	7.5. Yhteenvedo edellä mainituista tutkimuksista.....	22
8	TOIMINTAMALLEJA TAPATURMIEN EHKÄISYYN	23
	8.1. Lapsen turvaksi – hanke	23
	8.2. Kuuden Koon Malli.....	23
	8.3. Folkhälsan	24
	8.4. Yhteenvedo edellä kuvatuista hankkeista	25
9	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	25
10	MENETELMÄT.....	26
	10.1. Tutkimusmenetelmä	26
	10.2. Potentialisten ongelmien analyysi	28
	10.3. Riskianalyysin tekeminen	30
	10.4. Lomakkeen tuottaminen ja käyttäminen	30
11	AINEISTO.....	31

12 TULOKSET	31
12.1. Henkilöriskit.....	31
12.2. Toimintariskit	33
12.3. Omaisuusriskit.....	33
12.4. Tietoriskit	34
12.5. Muut riskit	34
12.6. Tulosten yhteenveto	34
13 POHDINTA.....	35
13.1. Tulokset suhteessa opinnäytetyön tavoitteeseen	35
13.2. Tutkimuksen luotettavuus	36
13.3. Tutkimustulokset aiempien tutkimusten valossa.....	37
13.4. Riskienhallintakeinoja.....	38
13.4.1. Henkilöriskit	38
13.4.2. Toimintariskit	40
13.4.3. Omaisuusriskit	41
13.4.4. Tietoriskit	42
13.4.5. Muut riskit	42
13.5. Tutkimuksen merkitys organisaatiolle	42
14 KOHTI TURVALLISEMPAA ARKEA.....	44
LÄHTEET	45

Liite 1 POA-analyysilomake

1 JOHDANTO

Turvallisuudesta ja turvattomuudesta puhutaan nykyään paljon mediassa. Suomessakin yleinen turvattomuus on lisääntynyt mm. Myyrmannin pommin sekä Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien kautta. Tapahtumien jälkipuinnissa on selvinnyt, ettei oltu osattu varautua pahimpaan mahdolliseen vaihtoehtoon. Voidaankin kysyä, ”*Kuinka turvaton on riittävän turvallinen?*”, kuten Eräsaari (2002, 4) kirjassaan.

Päivähoidon arjessa tehdään päivittäiseen turvallisuuteen liittyviä päätöksiä koko ajan. Päiväkodin henkilökunta toimii sen tiedon varassa, joka heillä sillä hetkellä on. Tarkoitus on minimoida, poistaa tai torjua mahdolliset uhka- tai vaaratekijät. Eräänlaista riskianalyysiä tehdään siis jatkuvasti, osittain tiedostamatta. Mikäli riskianalyysiä tehtäisiin tietoisesti, mahdollisista riskeistä tulisi konkreettisempia ja vaaratilanteita voitaisiin ennaltaehkäistä paremmin.

Tässä opinnäytetyössä arvioidaan päiväkodin toimintaan liittyviä riskejä tekemällä riskianalyysi, käyttämällä Potentiaalisten ongelmien analyysi – menetelmää. Paikkana on päiväkotia Lahden seudulla. Riskianalyysi liitetään kokonaisuutena päiväkodin turvallisuussuunnitelmaan, jolloin sitä voidaan tarkastella vuosittain sekä muuttaa tarvittaessa, esimerkiksi jonkun uuden uhan ilmetessä tai riskin suurentuessa. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on uuden työvälineen tuottaminen päivähoitoon riskienhallintaa varten, sen käytön opettaminen sekä yleensäkin tiedon tuottaminen riskienhallinnasta päiväkodissa.

2 TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET

Tämän opinnäytetyön keskeisin käsite on turvallisuuden johtaminen eli riskienhallinta. Riskienhallinnan keskeisimmät käsitteet taas ovat riski, turvallisuus ja riskianalyysi, jotka on esitelty taulukossa 1. Riskienhallinnan tarkoituksena on uhkatekijöihin varautuminen, niiden toteutumisen estäminen tai todennäköisyyden pienentäminen. Riskienhallinta käsittää myös riskien arvioinnin sekä niiden toimenpiteiden valinnan, joilla riskit minimoidaan tai poistetaan kokonaan. (Saarsalmi 2008, 28–29; Parantainen & Soini 2011, 8.)

TAULUKKO 1. Riskienhallintaan liittyvät keskeisimmät käsitteet (Parantainen & Soini 2011, 8).

Turvallisuus on organisaation tai järjestelmän tila, jossa siihen liittyvät riskit ovat hyväksytyjä

Riskillä tarkoitetaan haitallisen tapahtuman todennäköisyyttä ja vakavuutta.

Riskianalyysi on vaarojen tunnistamista ja niiden merkityksen arvioimista.

3 PÄIVÄHOIDON TURVALLISUUSUUNNITTELU

Päivähoidossa tapahtuneet onnettomuudet, tapaturmat ja karkaamistapaukset ovat puhuttaneet paljon viime vuosina. Päivähoidon turvallisuus on noussut esille mediassa. Päivähoitoon liittyvät riskit ja niiden tiedostaminen henkilöstön keskuudessa sekä päivähoidon toiminnan ja tilojen suunnittelu on myös ollut keskustelun alla. Psykkisesti ja fyysisesti turvallinen päivähoito takaa lapsen kasvulle hyvän pohjan (Palosaari & Saarsalmi 2006, 11).

Stakesin mukaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 18) varhaiskasvatusympäristö on turvallinen ja ottaa huomioon lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin. Samaisessa oppaassa mainitaan kasvatuksen keskeisissä periaatteissa lapsen oikeus fyysisesti ja psyykkisesti turvalliseen ympäristöön, jossa mahdollistetaan lapsen leikki ja mahdollisimman monipuolinen toiminta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005,12). Saarsalmen (2008, 8) mukaan päivähoiton turvallisuus on kasvatushenkilökunnan, tilojen muiden työntekijöiden sekä lasten vanhempien yhteinen asia. Turvallinen päivähoitoympäristö luo hyvän pohjan sellaiselle kasvatusilmapiirille, joka lisää niin lasten kuin aikuistenkin hyvinvointia (Kokljuschkin 2001, 29; Saarsalmi 2008, 8). Riskienhallinnan näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että luodaan sellainen toimintaympäristö, jossa lapsen fyysinen ja psyykinen turvallisuus on mahdollisimman hyvä.

Päivähoidon turvallisuus voidaan ajatella sellaiseksi varhaiskasvatukseksi, joka on kokonaisvaltaisesti turvallista (Saarsalmi 2008, 7). Turvallisuuden kokemiseen vaikuttavat toimintayksikön henkilökunta, siellä hoidossa olevat lapset ja lasten hakijat sekä muut vierailijat tai toimintayksikön käyttäjät. Toimintayksikön sisä- ja ulkotilat, sekä toimintavälineet ja lähiympäristö muodostavat toisen turvallisuuteen vaikuttavan osa-alueen. Myös psyykkiset tekijät, kuin myös ergonomia, tiedonhallinta, resurssit, sekä toiminnan laatu ja vastuukysymykset vaikuttavat oleellisesti turvallisuuteen. (Saarsalmi 2008, 7; Ristioja & Tamminen 2011, 34–37.)

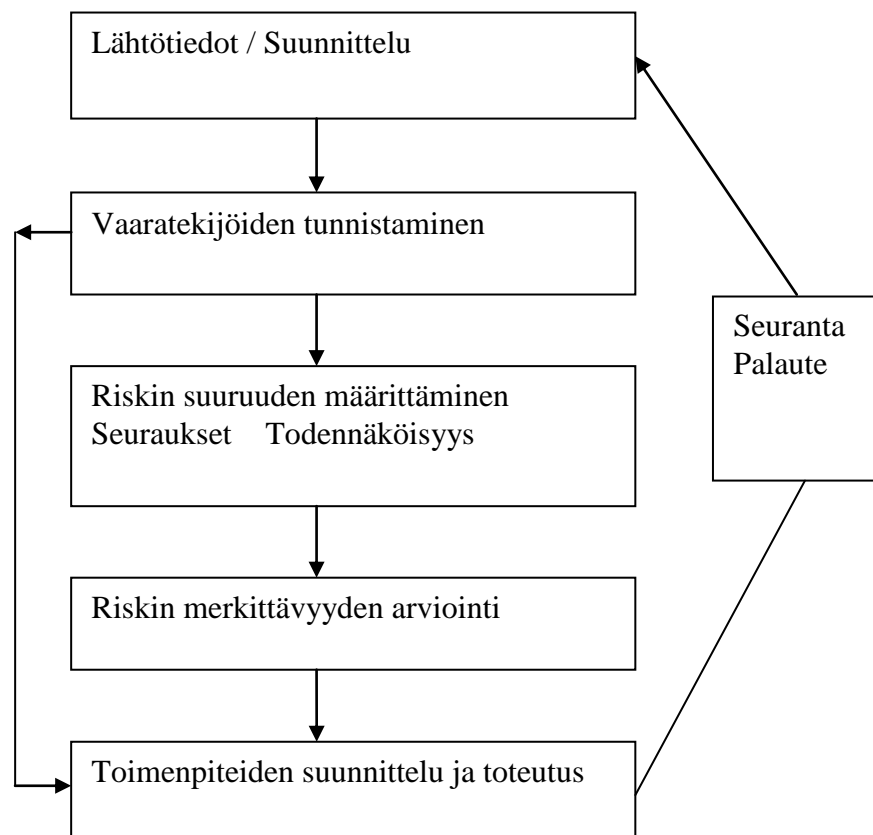
Päivähoidon turvallisuutta ja turvallisuussuunnitelmaa ohjaavat eri lait ja säädökset. Tärkeimpänä perustana ovat laki (36/1973) ja asetus lasten päivähoidosta (239/1973). Ne määrittelevät päivähoiton toiminnan, koskien esimerkiksi turvallisuutta ja suhdelukuja. Myös laki (603/1996) ja asetus (1208/1996) yksityisten sosiaalipalvelujen laadusta, työturvallisuuslaki (738/2002), laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta (44/2006), työterveyshuoltolaki (1383/2001), laki kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta (75/2004), terveydensuojelulaki (763/1994), elintarvikelaki (23/2006), pelastuslaki (468/2003), valtioneuvoston asetus pelastustoimesta (787/2003) sekä laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) ohjaavat päivähoiton toimintaa. Ne edellyttävät esimerkiksi ruokahuollon omavalvontasuunnitelmaa tai pelastussuunnitelmaa. Samalla ne vaikuttavat koko organisaation turvallisuuteen. Turvallisuussuunnitelma on pelastussuunnitelmaa laajempi kokonaisuus. Se sisältää organisaation yleiset tiedot, riskienhallinnan, turvallisuuden ylläpitämisen ja

koulutusrekisterin. Siinä voidaan myös käsitellä esimerkiksi vahinkoriskejä, joita ovat henkilö-, toiminta-, omaisuus-, tieto- ja muut riskit. (Saarsalmi 2008, 7.)

Päivähoidon päivittäisessä toiminnassa ilmenevien riskien arvioiminen on jatkuva prosessi. Ympäristön muuttuminen ja toimintojen teknistyminen muokkaavat myös riskejä sekä niiden toteutumisen todennäköisyyksiä. Toimintayksikön turvallisuutta lisäävät huomattavasti uusien riskien havaitseminen ja tunnistaminen sekä henkilökunnan valmiit toimintatavat häiriötilanteissa. Erityistä huomiota vaativat ne toimenpiteet, joilla pyritään takaamaan henkilöturvallisuutta sekä pystytään minimoimaan riskien vaikutuksia. (Saarsalmi 2008, 7.) Henkilökunnan turvallisuuskoulutuksilla on suuri merkitys organisaation turvallisuuden ylläpitämisen ja kehittämisen suhteen (Kalliolinna 2009, 8; Saarsalmi 2008, 7).

4 RISKIENHALLINTA TURVALLISUUDEN JOHTAMISENA

Päivähoidon turvallisuuteen liittyy olennaisesti riskienhallinta. Riskienhallinta koostuu eri vaiheista, joissa vaarat selvitetään ja arvioidaan. Organisaation esimies ja henkilökunta osallistuvat yhdessä tähän prosessiin. Seuraavassa kuviossa (kuvio 1) on yleinen esimerkki siitä, miten riskienhallintaprosessi etenee. (Ristioja & Tamminen 2011, 33.) Tätä prosessin kuvausta voidaan hyödyntää myös päiväkodin riskienhallinnassa.

Kuvio 1. Riskienhallinnan vaiheet (Ristioja & Tamminen 2011, 33; Riskin arviointi 2003, 10).

Riskienhallinta käsittää organisaation toimintaan kohdistuvien uhkien tunnistamisen lisäksi riskeihin varautumisen, riskeiltä suojautumisen sekä riskitekijöiden poistamisen. Mahdollisuuksien mukaan on ainakin pyrittävä minimoimaan riskien todennäköisyys. (Saarsalmi 2008, 28; Suominen 2000, 26; Kalliolinna 2009, 16.)

Riskienhallinta on yksi johtamisen osa-alue. Siitä voidaan käyttää myös nimitystä turvallisuuden johtaminen tai turvallisuusjohtaminen. Turvallisuusjohtaminen taas käsittää organisaation turvallisuusasioiden kokonaisvaltaisen ja päämäärätietoisen hallinnan. Turvallisuusjohtaminen kattaa jatkuvan suunnittelun, toiminnan ja seurannan (Turvallisuusjohtaminen 2010, 6). Turvallisuusjohtaminen on siis osa normaalia arkea (Kalliolinna 2009, 16; Paasonen 2012, 81). Esimiehen turvallisuusosaaminen on oleellista organisaation päivittäisessä toiminnassa (Outinen 2005, 10; Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 29). Turvallisuusjohtaminen tarvitsee koko työyhteisön sitoutumisen turvallisuuden kehittämiseen, jotta se voi onnistua (Kalliolinna 2009, 15).

Turvallisuus on organisaation näkökulmasta suuri kokonaisuus. Sen tulisi kattaa häiriötilanteiden lisäksi sosiaaliset tekijät, organisaation ja johtamisen. Turvallisuuskulttuurin kehittyminen vaikuttaa toiminnan laatuun, henkilöstön hyvinvointiin sekä organisaation imagoon. Samalla ehkäistään paremmin onnettomuuksia ja tapaturmia. (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 7; Turvallisuusjohtaminen 2010, 9.)

Työturvallisuuslain (738/2002) mukaan organisaation esimiehen tulee selvittää ja tunnistaa ne vaaratekijät, jotka aiheutuvat työstä. Esimiehen tehtävä on myös poistaa mahdolliset riskitekijät tai ainakin arvioida riskien merkitys työntekijän terveyden ja turvallisuuden kannalta (Työturvallisuuslaki 738/2002, 10§). Työturvallisuuslaki (738/2002) määrittelee yksiselitteisesti, että päävastuu organisaation turvallisuudesta on työnantajalla. Huomio keskittyy turvallisuusjohtamiseen. Työnantaja on vastuussa vaara- ja kuormitustekijöiden tunnistamisesta sekä riittävän kattavasta ja ennakoivasta arvioinnista. Esimiehen tehtävä on valvoa riskien arviointia, turvaohjeiden laatimista sekä sovittujen sääntöjen noudattamista. (Parantainen & Soini 2010, 33.) Lisäksi työnantajan tehtäviin kuuluu huolehtia siitä, että työntekijä saa riittävän perehdytyksen, opetuksen ja ohjauksen työn haittojen ja vaarojen ehkäisemiseksi (Ristioja & Tamminen 2011, 13).

Organisaation johtamisen perustehtävään kuuluvat riskienhallinta ja turvallisten työolojen optimointi. Johtajan tehtävänä on myös tuottaa tietoa turvallisuudesta, laatia ja ylläpitää turvallisuussuunnitelmaa sekä kouluttaa henkilökuntaa turvallisuuteen liittyvissä asioissa. (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 7.) Johtajan tehtävä on mahdollistaa se, että työmenetelmät ja organisaation palvelu ovat turvallisia ja laadukkaita (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 8). Turvallisen työn, työhyvinvoinnin ja niiden ylläpitäminen on niin työnantajan kuin

työntekijän vastuulla. Turvallinen ja hyvinvoiva työyhteisö kehittyy, kun otetaan vastuuta asianmukaisista työtavoista ja työotteista, omasta työkyvystä sekä arvostetaan toisia. (Ristioja & Tamminen 2011, 46.) Myös palautteen anto on oleellista turvallisten työtapojen omaksumisessa ja käytössä. Samalla osoitetaan koko organisaatiolle, että turvallisuuden ylläpitäminen on tärkeää, siihen kannattaa panostaa ja työ tuottaa tulosta. (Kalliolinna 2009, 8-9.)

Työntekijän velvollisuuksiin kuuluu työntäjän ohjeiden ja määräysten noudattaminen. Työntekijän on huomioitava omaan ja toisten turvallisuuteen liittyvät tekijät sekä ilmoitettava työntäjälle mahdollisista uhka- tai vaaratekijöistä. (Parantainen & Soini 2010, 37; Ristioja & Tamminen 2011, 13.)

Työturvallisuuslaista (738/2002) ilmenee neljä periaatetta, joiden mukaan työturvallisuutta parantavat toimenpiteet suunnitellaan, valitaan, mitoitetaan ja toteutetaan (2. luku, 8. §) Nämä periaatteet liittyvät vaara- ja haittatekijöiden syntyyn, niiden poistamiseen tai korvaamiseen, erilaisiin työsuojelutoimiin sekä erilaisten keinojen kehittymisen huomioimiseen. Ne on koottu taulukkoon 2. (Parantainen & Soini 2010, 70.)

TAULUKKO 2. Turvallisuutta ohjaavat neljä periaatetta (Työturvallisuuslaki 738/2002, 2. luku 8 §).

Ensin on ennaltaehkäistävä vaara- ja haittatekijöiden syntyminen.

Vaara- ja haittatekijät pyritään poistamaan mikäli mahdollista, tai ne korvataan vähemmän vaarallisilla tai haitallisilla.

Ensin toteutuksen kohteena ovat yleiset työsuojelutoimet ja vasta sen jälkeen työntekijöihin henkilökohtaisesti vaikuttavat suojelutoimet.

Tekniikkaa ja muita käytettävissä olevien keinoja käytetään sekä otetaan huomioon niiden kehittyminen.

4.1. Johtaminen ja riskit

Rautasen (2011, 82) mukaan suuri osa viime vuosien aikana tapahtuneista suurista vahingoista ja riskitapahtumista meillä ja maailmalla ovat seurausta huonosta johtamisesta ja huonosta riskienhallinnasta. On otettu harkitsemattoman suuria riskejä motiiveja pohtimatta sekä vähätelty tai kokonaan kielletty mahdolliset riskit. Samalla on kuitenkin muistettava, että ilman tietoista riskinottoa ei olisi olemassa liiketoimintaa (Ilmonen ym. 2010, 17).

Henkilökunnan ja johdon osaaminen on oleellista organisaation toiminnalle. Silloin myös osaamiseen liittyvät riskit, niiden kartoitus ja hallinta ovat tärkeitä arjen sujumisen kannalta. (Rautanen 2001, 81.) Johdon vastuulla on, että toimintaympäristön olosuhteet mahdollistavat turvallisen, laadukkaan ja häiriöttömän palvelun (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu, 2011, 12). Suurimmat johtamisen riskit liittyen

osaamiseen ovat harmailla ja tuntemattomilla alueilla. Riskien toteutumista tai johtamisen osa-alueita on vaikea ennakoita. Heikkoudet saatetaan unohtaa eikä riskien todellista hallitsemista ymmärretä kyseenalaistaa. Organisaation toiminnassa, strategiassa sekä riskienhallinnassa henkilöstön ja johtamisen todellinen osaaminen eivät kohtaa. (Rautanen 2011, 81.)

Johtamisen riskit liittyvät usein organisaation johtajaan ja hänen johtamistapaansa. Johtajan tulisi hallita kokonaisuus sekä samalla löydettävä organisaation keskeisimmät asiat ja keskityttävä tärkeimpiin seikkoihin. Ydinasioiden tulisi muodostaa yksinkertainen, mutta toimiva kokonaisuus. (Rautanen 2011, 85.) Lisäksi vastuualueiden on oltava selkeitä, epäselvyyksien ja päällekkäisyyksien välttämiseksi (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 13).

Johtajan olisi hyvä hallita omat riskinsä sekä riskijohtamisen seuraukset kaikenlaisissa olosuhteissa. Päätöksenteossa riskien merkitys korostuu, sillä ei ole olemassa riskitöntä päätöstä. Ne ovat joko riskien ottamista tai riskienhallintaa. Johtajan tekemillä päätöksillä on suuri merkitys organisaation toiminnalle. Ne kohdistuvat samalla myös organisaation sisä- ja ulkopuolella oleviin, kuten henkilökuntaan ja asiakkaisiin. Riskien kartoitus ja analysointi siis parantavat päätöksenteon laatua ja tekevät siitä helpompaa. (Rautanen 2011, 86, 137, 146; Ilmonen ym. 2010, 56–57.)

Riskienhallinta voidaan nähdä yhtenä johtamisen työkaluna. Sen tarkoitus on auttaa ja helpottaa johtamista sekä mahdollistaa onnistuminen ja tavoitteiden saavuttaminen. Hyvä riskienhallinta tarvitsee selkeitä vastuualueet, aktiivista kommunikointia ja koordinoitua eri toimijoiden välillä (Ilmonen ym. 2010, 58). Riskienhallinta vaatii myös päivityksiä tasaisin väliajoin toteutuakseen oikeasti. Niin toiminnan laatua voidaan parantaa myös tulevaisuudessa. (Rautanen 2011, 161; Ilmonen ym. 2010, 52; A Practical Guide to Risk Assessment 2008, 14.)

4.2. Strateginen ja operatiivinen riskienhallinta

Turvallisuusjohtaminen voidaan jakaa myös strategiseen ja operatiiviseen johtamiseen. Strategisessa turvallisuusjohtamisessa päämääränä on suunnitella organisaation toiminta tulevaisuuden tahtotilaa kohti. Silloin huomioidaan resurssit, riskit, sääntelyn muutokset, mahdollinen kompetenssivaje sekä muut seikat, jotka vaikuttavat tavoitteiden saavuttamiseen. Samalla arvioidaan myös parhaat mahdolliset käytännöt, joilla asetettuihin tavoitteisiin päästään, esimerkiksi seuraavan viiden vuoden ajanjaksolle. (Paasonen 2012, 89; Ilmonen ym. 2010, 71–72.)

Operatiivisessa riskienhallinnassa päämääränä on toiminnan häiriöttömyyden varmistaminen. Samalla pyritään turvaamaan organisaation henkilökunta ja asiakkaat, organisaation, henkilökunnan ja asiakkaiden omaisuus, organisaatioissa vallitseva tieto, organisaation maine sekä ympäristö. Turvallisuusriskien tunnistaminen, arviointi ja kaikenlainen turvallisuustoiminta kuuluvat operatiiviseen riskienhallintaan. Se tukee johtamista ja strategian saavuttamista. Johdolla

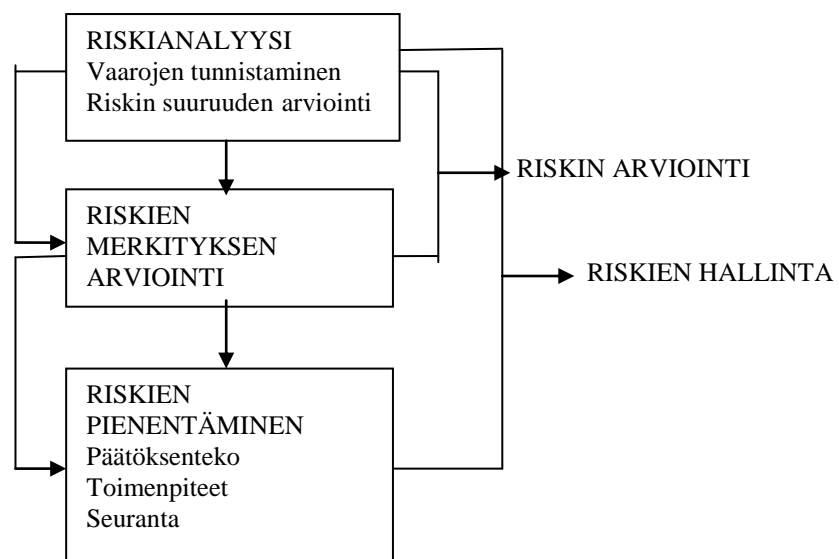
täytyy olla kokonaisvaltainen käsitys mahdollisista turvallisuusriskeistä sekä organisaatiossa vallitsevasta turvallisuuden tilasta, esimerkiksi työturvallisuuden suhteen. (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 20; Ilmonen ym. 2010, 72–74.)

Organisaatiossa tulee tunnistaa operatiiviset riskit sekä arvioida niiden vaikutus turvallisuuteen ja toimintaan. Samalla laaditaan toimintaohjeet eri tilanteisiin. Samalla on hyvä selvittää ja kirjata keinoja, joilla voidaan varautua vaaratilanteisiin, suojautua riskeiltä sekä turvata toiminta häiriötilanteessa. (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 20.) Operatiivinen turvallisuusjohtaminen kohdentuu strategiaa lyhyempään ajanjaksoon ja pienempiin kokonaisuuksiin (Paasonen 2012, 89).

Riskienhallinnan perustana on johdon näkyvä sitoutuminen, jatkuvan tuen antaminen sekä tarvittavien resurssien varmistaminen. Turvallisuustavoitteiden tulisi sisältyä myös organisaation strategioihin sekä vuosittaisiin suunnitelmiin. Henkilöstön sitouttaminen ja motivointi on erittäin tärkeää. Aktiivinen tiedotus, koulutus sekä eri osa-alueisiin asetetut tavoitteet auttavat. Riskienhallinta on osa organisaation päivittäistä toimintaa. Riskien tunnistaminen ja käsittely voidaan tuoda esimerkiksi palaverikäytäntöihin. Silloin riskiteemoja käsitellään säännöllisesti ja ajankohtaisiin ongelmiin voidaan puuttua nopeammin ja tehokkaammin. (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 20; Paasonen 2012, 80–82.)

4.3. Riskienhallintakeinot

Riskin arviointi - kirjassa (2003, 6) riskienhallinta näyttäytyy seuraavanlaisen kuvion (kuvio 2) kautta. Riskienhallinnan osa-alueet ovat riskianalyysi, riskien merkityksen arviointi ja riskien pienentäminen. Riskienhallinta on siis järjestelmällistä työtä, jotta riskit voidaan tunnistaa, arvioida ja pienentää. Riskienhallintakeinoja ovatkin riskin hyväksyminen, pienentäminen, poistaminen, välttäminen tai siirtäminen (Ilmonen ym. 2010, 97).

Kuvio 2. Riskienhallinnan osa-alueet (Riskin arviointi, 2003, 6).

Riskienhallinnassa on tärkeää muistaa se, että mitä enemmän riskejä tunnustetaan, sitä paremmin niitä voidaan hallita (Kalliolinna 2009, 17). Sen jälkeen riskienhallinnassa kiinnitetään huomiota riskien merkittävyyteen. Riskien arvioinnissa oleellisinta on se, että siitä seuraa toimenpiteitä. (Kalliolinna 2009, 18.) Jokainen riski käsitellään erikseen. Ensin puututaan niihin riskeihin, jotka ovat merkittävyydeltään kaikkein suurimpia, esimerkiksi suurimman riskiluvun saaneita. Riskienhallinta tapahtuu yleensä eri hallintakeinoja yhdistelemällä. (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 25.)

Riskin todennäköisyyttä tai seurausten vakavuutta voidaan yrittää pienentää. Useimpien riskien kohdalla se on mahdollista. (Karosto & Karppinen 2011, 13; Ilmonen ym. 2010, 128.) Esimerkiksi koulutuksen avulla voidaan lisätä henkilöstön turvallisuustietoisuutta ja samalla pienentää niitä riskejä, joita henkilöstö voi aiheuttaa omalla toiminnallaan (Saarsalmi 2008, 91; Laitinen & Vuorinen & Simola 2009, 375; Kalliolinna 2009, 18). Riskien pienentämiseksi tehdään sen verran kuin on kohtuullista ja järkevää (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 25; Laitinen ym. 2009, 368;).

Vahingontorjunta on myös riskin pienentämistä. Silloin pyritään ehkäisemään vahingot tai rajoitetaan niistä aiheutuvia seurauksia mahdollisimman pieniksi. (Laitinen ym. 2009, 368.) Jotkut vahingontorjuntatoimenpiteet saattavat olla vakuutuksen saamisen edellytyksenä sekä vaikuttavat myös vakuutusmaksuihin (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 25; Ilmonen ym. 2010, 139–140; Suominen 2000, 81–83).

Riskiä voidaan myös yrittää välttää. Silloin niitä toimenpiteitä vältetään, jotka saattavat aiheuttaa vahinkoa ihmisille, omaisuudelle tai toiminnalle. Riskin poistaminen on riskin välttämisen viimeinen keino. Silloin pyritään poistamaan riskin syy, jotta riski voitaisiin poistaa kokonaan. Kuitenkin riskin poistaminen kokonaan on harvoin täysin mahdollista (Kalliolinna 2009, 17). (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 25; Laitinen ym. 2009, 368–369, 375; Ilmonen ym. 2010, 127–128; Suominen 2000, 79–80.)

Riski voidaan myös hyväksyä ja pitää silloin omalla vastuulla joko tietoisesti tai tiedostamatta. Yleensä tähän tähtäävä toiminta tapahtuu taloudellista syistä, esimerkiksi usein toistuvat pienet riskit on taloudellisempaa pitää organisaation omalla vastuulla. (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 25; Laitinen ym. 2009, 369; Ilmonen ym. 2010, 127; Suominen 2000, 105–110.)

Riski voidaan myös siirtää tai jakaa. Silloin omaisuutta tai toimintoja siirretään ulkopuoliselle palvelujen tarjoajalle esimerkiksi toimintoja ulkoistamalla (siivous, ruokahuolto). Usein riskin siirtäminen kuitenkin tarkoittaa riskin siirtämistä esimerkiksi vakuutusyhtiöille. Toki vakuuttamiselle on myös lakisääteisiä perusteluja. (Riskienhallinta ja

turvallisuussuunnittelu 2011, 25; Ilmonen ym. 2010, 97, 128; Suominen 2000, 86–93.)

Oleellista riskienhallinnassa on myös arviointi ja seuranta. Valituille toimenpiteille laaditaan aikataulu, vastuuhenkilöt ja resurssit. Samalla tulee huolehtia toimenpiteiden seurannasta sekä siitä, aiheuttavatko toimenpiteet uusia riskejä, joita ei ole pystytty ennakoimaan toimenpiteiden suunnitteluvaiheessa. (Kalliolinna 2009, 18.) Riskianalyysin tuloksista ja toteutuneista toimenpiteistä tulee tiedottaa työntekijöitä säännöllisesti, esimerkiksi viikkopalaverissa (Kalliolinna 2009, 18; Laitinen ym. 2009, 369).

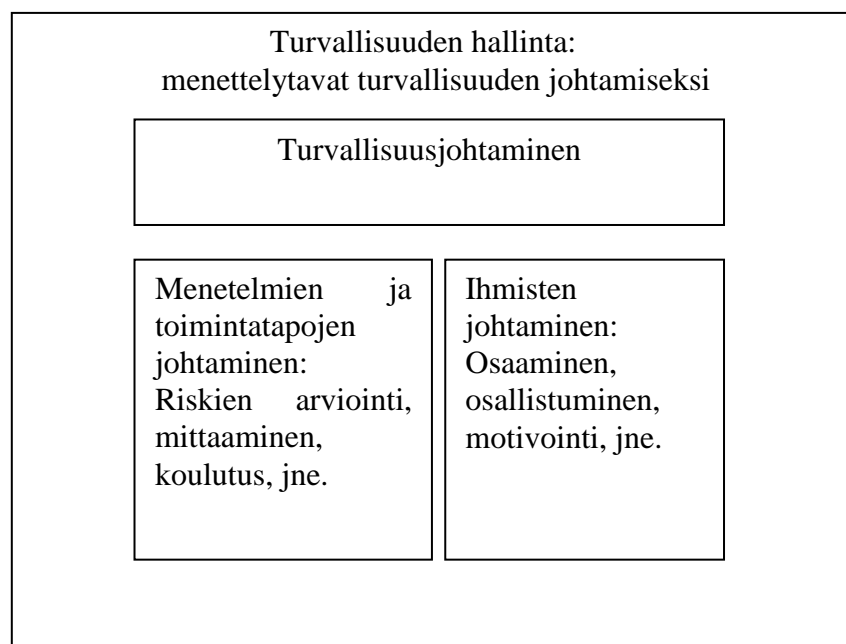
4.4. Turvallisuuskulttuuri

Turvallisuuskulttuuri on oleellinen osa organisaation riskienhallinnassa. Se perustuu organisaationkulttuuriin sekä johdon ja henkilöstön arvoihin, asenteisiin, kokemuksiin ja näkemyksiin. Turvallisuuskulttuurissa näkyvät ne perusarvot, normit, olettamukset ja odotukset, jotka vaikuttavat kyseisen organisaation toimintaperiaatteisiin. (Turvallisuusjohtaminen 2010, 5.) Organisaatiokulttuuri taas on opittuja tapoja ilmaista tunteita, havaintoja ja ajattelua organisaation sisällä (Schein 1987, 25). Turvallisuuskulttuurissa on tärkeää miten turvallisuus, mahdolliset vaaratilanteet ja niiden ehkäiseminen käsitellään sekä henkilökunnan tahto ja kyky toimia turvallisuutta lisäävästi (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 8-9; Paasonen 2012, 96–97).

Paasonen (2012, 96) mukaan turvalliskulttuurin johtaminen pitää sisällään selkeitä toimintatapoja ja ohjeita, monipuolista viestintää sekä dialogia työnantajan ja työntekijöiden välillä koskien turvallisuustasoa, riskejä ja turvallisia toimintatapoja. Johdon esimerkillä, näkyvällä sitoutumisella, (turvallisuus)toiminnan kehittämisellä ja ylläpitämisellä sekä kannustimilla on suuri merkitys (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 8-9; Paasonen 2012, 98; Kalliolinna 2009, 9; Schein 1987, 241–244). Samaan aikaan turvallisuuskulttuurin kehitys vaatii konkreettisia toimenpiteitä ja työkaluja (Paasonen 2012, 98). Turvallisuuskulttuuri voi kehittyä vain, kun johto ja koko työyhteisö sitoutuvat sen parantamiseen. (Paasonen 2012, 96).

Turvallisuuskulttuuriin liittyviä organisaatiotekijöitä ovat muun muassa johtamisjärjestelmän määrittely ja ylläpito, johdon toiminta turvallisuuden takaamiseksi, turvallisuudesta tiedottaminen, lähiesimiestoiminta, yhteistyö ja viestintä, moniammatillisuus, koulutus, resurssien takaaminen, ohjeistus sekä muutosten hallinta. (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 9.) Turvallisuuskulttuuri on ikään kuin toiminnallinen kehys, jonka sisällä työntekijöiden oletetaan pysyvän (Paasonen 2012, 97).

Turvallisuuskulttuuri voidaan nähdä myös kuvion 3 tavalla. Turvallisuuden hallintaan sisältyvät turvallisuuden johtamiseksi valitut menettelytavat, turvallisuusjohtaminen sekä menetelmien, toimintatapojen ja ihmisten johtaminen. (Turvallisuusjohtaminen 2010, 6.)

Kuvio 3. Turvallisuuskulttuurin koostuminen (Turvallisuusjohtaminen 2010, 6).

5 RISKIEN JAOTTELU

Päivähoidon turvallisuussuunnittelu-kirjassa (Saarsalmi 2008, 29) riskit jaetaan viiteen ryhmään: henkilöriskit, toimintariskit, omaisuusriskit, tietoriskit ja muut riskit. Riskit voidaan jaotella myös strategiaan ja operatiivisiin riskeihin (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 11; Ilmonen ym. 2010, 70). Riskit on kerätty taulukkoon 3.

TAULUKKO 3. Riskien luokittelua (Saarsalmi 2008, 29; Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 11; Ilmonen ym. 2010, 70).

Henkilöriskit	Terveys, hyvinvointi, fyysinen ja psyykinen turvallisuus
Toimintariskit	Kiinteistön toiminta, käyttö ja huolto sekä ympäristöstä johtuvat uhat
Omaisuusriskit	Kiinteä tai irtain omaisuus
Tietoriskit	Tietojen suojaaminen, tietotekniikka
Muut riskit	Palvelun tuottajan vastuu, palvelun laatu
Strategiset riskit	Liiketoiminta
Operatiiviset riskit	Sisäiset prosessit, henkilöt, järjestelmät, ulkoinen tapahtuma

5.1. Henkilöriskit

Henkilöriskien osa-alueella lapsiin ja aikuisiin kohdistuvat erilaiset riskit. Lasten kohdalla puhutaan lapsen hakemiseen (luovuttamiseen), sairauksiin ja tapaturmiin, lääkitsemiseen, hygieniaan, leluihin, ulkoiluun, liikkumiseen toimintayksikön ulkopuolella, katoamiseen sekä lapsen koskemattomuuteen liittyvistä riskeistä (Saarsalmi 2008, 30–47). Aikuisiin ja varsinkin henkilökuntaan kohdistuvia riskejä taas ovat työntekijän sairaskohtaus tai tapaturma, työolot, päihderiippuvuus, tupakointi sekä esimerkiksi uhkaustilanne (Saarsalmi 2008, 48–54; Ristioja & Tamminen 2011, 34–37, 41).

Henkilöriskejä arvioitaessa on otettava huomioon päiväkodin tiloissa kaikki vakituisesti olevat sekä siellä vierailevat henkilöt. Tämä koskee siis hoidossa olevia lapsia ja henkilökuntaa, lasten hakijoita sekä tilojen tai rakennuksen muita käyttäjiä. (Saarsalmi 2008, 30.)

Vaaratilanteessa aikuisen havainnoilla ja toimenpiteillä on suuri merkitys. Lasten lähellä tulisi olla aikuinen, jolta he voivat saada apua tarvittaessa, sillä lapset havainnoivat ja toimivat on rajallisesti. Lasten tulisi saada kokea turvallisuutta kaikissa tilanteissa. Henkilöstöä tulisi olla riittävä määrä paikalla. Henkilökunnalta odotetaan myös hyvää havainnointi- ja aloitekykyä, turvallisuusosaamista sekä erilaisten harjoitusten kautta saatua kokemusta toimia eri tilanteissa. (Saarsalmi 2008, 30.)

Henkilöriskeihin liittyvät keskeisesti lasten päivähoitoa turvaavat lait. Laki takaa lapselle oikeuden turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 417/2007; Saarsalmi 2008, 31). Lasten päivähoidosta annetun lain mukaan lapsella tuli olla jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet. Toiminnan tulisi olla sellaista, että se tukee lapsen jokaisen osa-alueen kehitystä sekä ottaa huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja toiveet. Päivähoidon ja muiden viranomaisten tulee tukea vanhempia ja muita huoltajia lapsen kasvatustehtävässä sekä tarjottava apua riittävän varhain. (Laki lapsen päivähoidosta 36/1973, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983; Saarsalmi 2008, 13–14.) Myös laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) liittyy oleellisesti henkilöriskeihin.

Henkilöriski voi myös olla liike- tai vahinkoriski. Työntekijän työpanoksen korvaaminen voi tulla kalliiksi sairastumisen, vammautumisen tai kuoleman vuoksi. Myös työntekijän siirtyminen toiseen organisaatioon, väärä rekrytointipäätös tai esimerkiksi työntekijän negatiivinen toiminta suhteessa organisaatioon voi aiheuttaa väliaikaista tai pysyvää menestystä. (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 34–35.) Outinen (2005, 8) ja Suominen (2000, 13–14) mainitsevat myös avainhenkilöriskin, jolla tarkoitetaan sitä, että osaamiseen liittyvää pääomaa olisi organisaatiossa aina mahdollisimman paljon käytössä.

Turvallisuusjohtamisen näkökulmasta edellä mainitut seikat tarkoittavat sitä, että organisaation esimiehen tulee olla tietoinen kaikista päivähoidon toimintaa ohjaavista laeista. Hänellä tulee olla selkeä visio siitä, mistä

tekijöistä lapsen ja työntekijän turvallisuus päivähoitossa muodostuvat. Turvallisuuden lisäämiseksi ja henkilöriskien pienentämiseksi esimiehen tulee kouluttaa henkilökuntaa riittävästi sekä valvoa erilaisten, etukäteen sovittujen, toimintasuunnitelmien ja toimintatapojen toteutumista.

5.2. Toimintariskit

Toimintariskeihin ajatellaan kuuluvaksi henkilökunnan riittävyys ja kelpoisuus. Myös tukitoiminnot, kiinteistön toiminta, piha-alue, toimintaympäristön esteettömyys, ympäristöstä aiheutuvat riskit sekä muut toimintariskit kuuluvat tähän kategoriaan. (Saarsalmi 2008, 54–75.)

Toimintariskit liittyvät päivähoiton jokapäiväiseen toimintaan. Laki lasten päivähoitosta (36/1973) määrittelee hoito- ja kasvatushenkilöstön riittävän määrän lapsilukuun nähden. Käytännössä tämä tarkoittaa yleensä yhtä aikuista seitsemää yli 3-vuotiasta kohti tai yhtä aikuista neljää alle 3-vuotiasta kohti. Tämän tulisi toteutua myös henkilökunnan työajoissa suhteessa lasten läsnäoloon. Päiväkotit voi kuitenkin poiketa mainitusta suhdeluvusta, jos päivähoiton käyttöaste on jatkuvasti matalampi suhteessa toimintapäiviin. (Saarsalmi 2008, 55; Laki lasten päivähoitosta (36/1973); asetus lasten päivähoitosta (239/1973); asetuksen muutos 1345/2006.)

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005) sekä asetus lasten päivähoitosta (239/1973) määrittelevät päivähoiton henkilöstön kelpoisuusehdot sekä henkilöstörakenteen. Henkilökunnan riittävyyden ohella tulisi huolehtia myös henkilökunnan pätevyydestä (Saarsalmi 2008, 55–56; Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005; asetus lasten päivähoitosta 239/1973).

Tukitoimintoihin kuuluvat ruokahuolto, siivous sekä jätehuolto. Näiden kolmen osa-alueen toimiminen moitteettomasti takaa päiväkodin sujuvan arjen. Pienet poikkeukset toiminnoissa eivät vielä aiheuta lisätoimenpiteitä, mutta suuret muutokset tai puutokset saattavat aiheuttaa suurenkin katastrofin, esimerkiksi huonon hygienian vuoksi. Lait ohjaavat myös tukitoimintoja, esimerkkeinä elintarvikelaki (23/2006) ja laki kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta (75/2004). (Saarsalmi 2008, 56–60; Outinen 2005, 8.)

Olellisesti päiväkodin arkeen kuuluvat myös kaikki kiinteistön toimintaan liittyvät toiminnot. Lämmitys, vesi ja sähkö sekä ilmanvaihto ovat hyvin oleellisia asioita päivähoiton arjessa. Niiden puuttuminen vaikeuttaa toimintaa huomattavasti. Näiden lisäksi huomioitavia seikkoja ovat valaistus, akustiikka, kalusteet ja laitteet sekä kaikenlaiset huolto- ja korjaustyöt. (Saarsalmi 2008, 61–66; Outinen 2005, 8.)

Myös päiväkodin piha-alue kuuluu toimintariskeihin. Pihaan liittyy paljon erilaisia riskejä. Piha-alueen olisi hyvä olla meluton ja ilmanlaadultaan mahdollisimman puhdas. Pihassa olevien leikkivälineiden ja –telineiden tulee olla lasten käyttöön soveltuvia, tarkoituksenmukaisia, kestäviä ja

turvallisia. Päiväkodin henkilökunnan tulee valvoa leikkivälineiden ja –telineiden asianmukaista käyttöä. Leikkivälineiden alla tulee olla iskua vaimentavat alustat. Pihan siisteys sekä myrkyllisten tai haitallisten (esimerkiksi nokkoset) kasvien poistaminen liittyvät myös pihan turvallisuuteen. Lisäksi on huomioitava päiväkodin aita ja portti sekä niiden turvallisuus. Vanhempia ja lapsen muita hakijoita tulisi opastaa portin turvallisessa käytössä. (Portin avaan vain aikuinen ja portti pidetään lukittuna.) (Saarsalmi 2008, 66–70.)

Toimintaympäristön esteettömyys tarkoittaa päiväkodin arjessa esimerkiksi sitä, toimintaympäristö suunnitellaan käyttäjien mukaan. Pöydät ja tuolit sekä muut kalusteet voivat olla esimerkiksi matalampia, tai muuten lasten käyttöön suunniteltuja. Esteettömyys otetaan huomioon jo päiväkotirakennuksen sekä piha-alueen suunnitteluvaiheessa. Tämä näkyy myös pihan, portin ja kulkureittien toteutuksessa. (Saarsalmi 2008, 70–73.)

Ympäristöstä aiheutuvat riskit tulee myös huomioida toimintariskeihin kuuluviksi. Esimerkiksi liikenne, mahdolliset ympäristöönnettomuudet sekä lieveilmiöt (esimerkiksi alueen yleinen levottomuus) liittyvät tähän osa-alueeseen. (Saarsalmi 2008, 73–74.)

Muihin toimintariskeihin kuuluvat esimerkiksi tartuntataudit sekä uskontoon ja etnisyyteen liittyvät seikat (Saarsalmi 2008, 75). Toimintariskeihin kuuluviksi voidaan nähdä myös esimerkiksi epäammattillinen johtaminen tai muut sisäiset rakenteet. Ne saattavat liittyä palveluprosesseihin, logistiikkaan, investointeihin tai projekteihin. (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 32.)

Riskienhallinnan kannalta toimintariskeihin kuuluvat asiat ovat monitahoisia. Päivähoidon esimiehen tulee varmistaa, että pätevää henkilökuntaa on riittävästi. Jos sijaisia ei ole mahdollista saada, suhdeluvut täytyy saada toteutumaan muilla keinoin, esimerkiksi päiväkodin sisäisillä järjestelyillä. Esimiehellä on velvollisuus ilmoittaa havaituista vioista tai puutteista, koskien esimerkiksi piha-aluetta, portteja, aita ja ilmastointia. Hänellä on vastuu myös huolehtia siitä, että siivous, jäte- ja ruokahuolto toimivat riittävän hyvin. Lisäksi esimiehen vastuulla on huolehtia hyvästä johtajuudesta sekä päivittäiseen toimintaan liittyvistä rakenteista, esimerkiksi tiedonkulusta.

5.3. Omaisuusriskit

Omaisuusriskejä ovat ne haitalliset tapahtumat, jotka kohdistuvat päiväkodin piha-alueeseen, ulko- ja sisätiloihin sekä henkilökunnan ja lasten omaisuuteen. Omaisuusriskit voivat aiheuttaa terveydellisen tai taloudellisen menetyksen. Ne voivat myös vaikeuttaa toiminnan jatkuvuutta. Omaisuusriskejä voivat aiheuttaa mm. tulipalo, vesivauriot ja home sekä valvonnan puuttuminen ilkivallan ja rikosten suhteen. Myös irtaimen omaisuuden oikea käyttö ja sen valvonta kuuluvat omaisuusriskin piiriin. (Saarsalmi 2008, 76–84; Suominen 2000, 14; Outinen 2005, 9.)

Riskienhallinnassa omaisuusriskien puuttuminen liittyy siihen, kuinka päiväkodin omaisuutta kohdellaan, missä säilytetään päiväkodin ja henkilökunnan arvokkaita tavaroita (esimerkiksi kamerat, puhelimet, rahat). Omaisuusriskin kohdalla riskienhallinta näyttäytyy myös siinä, kuinka nopeasti voidaan reagoida esimerkiksi tulipalon, vesivahingon tai ilkivallan tapahtuessa.

5.4. Tietoriskit

Päiväkodissa säilytetään monia asiakirjoja sekä paperiversiona että sähköisessä muodossa. Näissä tiedostoissa on hoidossa olevien lasten ja heidän perheitään sekä työntekijöitä koskevia tietoja. Henkilökunnalla on salassapitovelvollisuus, joka kattaa kaiken lapsiin ja heidän perheisiinsä sekä myös henkilökuntaan liittyvän tiedon. Eri lait takaavat tämän yksityisyyden suojan. (Henkilötietolaki 523/1999; Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000; Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999; Saarsalmi 2008, 84–85; Outinen 2005, 9.)

Tietoriskejä aiheuttavat mm. asiakirjojen asiaton käsittely, säilyttäminen ja hävittäminen sekä sähköisessä muodossa olevien asiakirjojen kohdalla laitteiston ja järjestelmien ongelmista, käyttäjien tahattomista tai tahallisista virheistä. Henkilökunnan tulee olla tietoinen tietoturvalisesta työskentelytavasta. (Saarsalmi 2008, 84–85; Suominen 2000, 17; Outinen 2005, 9; Ristioja & Tamminen 2011, 11.)

Riskienhallinnan näkökulmasta tietoriski on suuri uhka. Päiväkodin asiakirjoissa voi olla salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvia asioita, esimerkiksi yksityiskohtaisia henkilötietoja, viranomaisten lausuntoja ja pedagogisia arvioita. Asiakirjat voivat olla tallennettuina tietokoneille tai muistitikuille. Silloin tietokoneen varkaus tai muistitikun häviäminen aiheuttaisi tietoriskin. Salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvia asiakirjoja tulisi säilyttää niin, etteivät ne voi joutua ulkopuolisille, esimerkiksi lukollisissa kaapeissa. Tietokoneella olevat asiakirjat voi tulostaa ja sen jälkeen poistaa tiedostot tietokoneelta. Tiedostoja ei myöskään saisi lähettää sähköisesti. Esimiehen vastuulla on, että henkilökunta osaa toimia niin, että tietoriskit pysyvät miniminä.

5.5. Muut riskit

Päivähoidon näkökulmasta muut riskit voivat olla esimerkiksi palvelun laatuun kohdistuvia haittatekijöitä. Lain vaatimukset ja laatukriteerit tulee voida saavuttaa organisaatiosta ja hallintotavasta riippumatta. (Saarsalmi 2008, 87.) Laatu voidaan pyrkiä mittaamaan esimerkiksi vanhemmille suunnatuilla kyselyillä, tarkastuskäynneillä, toiminnan avoimuuden/läpinäkyvyyden periaatteella (Saarsalmi 2008, 87).

Palvelun laatuun liittyvät riskit sisältävät oikeastaan kaikki muut riskit. Riskienhallinnassa tämä näkyy siten, että kun muut riskit ovat hallinnassa vähintään kohtuullisesti, palveluiden laatu on silloin vähintään keskitasoa.

Tietysti toiminnan tulee olla lain hengen mukaista, jolloin myös vastuukysymykset ovat hallinnassa.

5.6. Strategiset ja operatiiviset riskit

Riskit voidaan jakaa myös strategisiin ja operatiivisiin riskeihin. Strateginen riski on liiketoimintariski (Ilmonen ym. 2010, 71). Sen voi aiheuttaa sisäinen paine, väärin toimintastrategien valinta, puutteellinen johtaminen, kilpailu tai hidas reagointi toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin. Strateginen riski voi olla uhka koko toiminannon jatkumiselle. (Ilmonen ym. 2010, 71–72; Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 11.)

Operatiivinen riski taas on turvallisuusriski, joka voi johtua puutteellisesti toimivista sisäisistä prosesseista, henkilöistä, järjestelmistä tai ulkoisista tapahtumista (Ilmonen ym. 2010, 72; Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 11; A Practical Guide to Risk Assessment 2008, 9). Se voi ilmetä myös maineen menetyksenä. Operatiivinen riski voi aiheuttaa strategisen riskin. Toteutuessaan operatiivinen riski voi aiheuttaa kriisitilanteen organisaatiossa. (Ilmonen ym. 2010, 74.) Operatiivinen riskienhallinta tarkoittaa siis päivittäisen riskienhallinnan, turvallisuuden sekä turvallisuusjohtamisen (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 11).

Riskienhallinnan näkökulmasta strateginen ja operatiivinen riski ovat moniulotteisia. Ne liittyvät toisiinsa ja sisältävät suuria kokonaisuuksia kattavia asioita. Molemmissa riskeissä johtaminen korostuu. Riskienhallinnan tulee olla jokapäiväistä myös näiden riskien kohdalla, ikään kuin sisäsyntyistä. Tämä tarkoittaa myös suuremman kokonaisuuden hallintaa, esimerkiksi organisaation toimintaa suhteessa, kuntaan tai kaupunkiin, lääneihin ja koko maahan. Mitkä ovat ne seikat, jotka vallitsevat nyt ja tulevaisuudessa. Mihin kannattaa panostaa, mikä on organisaation visio ja strategia.

6 RISKIANALYYSI

Riskianalyysi voidaan ajatella työyhteisössä mahdollisuutena ja uuden näkökulman saamisena. Se voi myös olla keino parempaa työhyvinvointiin. (Parantainen & Soini 2010, 24.) Kun työelämän laatuun kiinnitetään huomiota, voidaan vaikuttaa tuloksellisuuden paranemiseen ja päinvastoin (Ristioja & Tamminen 2011, 6).

Riskien arviointi eli riskianalyysi on ennaltaehkäisevää ja arjen perustyöhön kohdentuvaa. Syy- ja seuraussuhdeajattelu kehittyy ja riskitekijöiden arviointi tulee osaksi perustehtävää. Työyhteisön kannalta riskien arviointi on hyödyllistä myös keskustelun vuoksi, sillä samalla luodaan yhteisiä käsitteitä ja käytäntöjä sekä tuodaan julki riskitekijöitä. Samalla työyhteisö alkaa tiedostaa työhön liittyviä riskejä sekä niiden merkitystä omalle tai työyhteisön hyvinvoinnille. (Parantainen & Soini

2010, 59, 94.) Riskeihin voidaan puuttua, kun ne tiedostetaan (Kalliolinna 2009, 17).

Parantainen & Soini (2010, 16) ovat avanneet riskienarvioinnin prosessin taulukon 4 muodossa. Prosessi etenee vaiheittain riskien arvioinnin suunnittelusta kohti seuranta ja riskien uudelleen arviointia.

TAULUKKO 4. Riskienarviointi prosessina (Parantainen & Soini 2010, 16).

Riskien arvioinnin suunnittelu

Vaara- ja häiritsevien tekijöiden tunnistaminen

Riskien suuruuden määrittely

Riskien merkittävyyden arviointi

Toimenpiteet riskien poistamiseksi ja hallitsemiseksi

Seuranta ja riskien uudelleen arviointi

Riskianalyysi prosessina lähtee liikkeelle valmistelusta. Ensin kerätään lähtötietoja, suunnitellaan eri vaiheiden toteutus sekä koulutetaan ja perehdytetään henkilökuntaa riskianalyysiin sekä riskienarviointiprosessiin. (Parantainen & Soini 2010, 18; Outinen 2005, 31.)

Seuraavaksi tunnistetaan riskitekijät ja vaaraa aiheuttavat tilanteet. Sen jälkeen voidaan vasta määrittellä riskin suuruus ja merkittävyys. Kun riskitekijät on analysoitu, voidaan tehdä päätös, kuinka riskien suhteen toimitaan. (Karosto & Karppinen 2011, 13; Parantainen & Soini 2010, 19.) Nykyiset hallintakeinot ja toimenpide-ehdotukset kirjataan ja laaditaan toimenpiteille aikataulu ja valitaan vastuuhenkilö toimenpiteiden toteuttamiseksi. (Parantainen & Soini 2010, 19; Kalliolinna 2009, 18.)

Seurannassa arvioidaan yhdessä sovittujen toimenpiteiden toteutumista. Siitä tulisi selvittää toimenpiteiden toteutus ja aikataulu. (Kalliolinna 2009, 18.) Aikaisempaa riskianalyysiä voi hyödyntää seurannan osana. Seuranta ja riskien uudelleen arviointia tulisi suorittaa sovituin väliajoin tai, jos organisaatiossa tai sen toiminnassa ilmenee suuria muutoksia. Lisäksi tulisi myös arvioida riskienarviointia prosessina, sen toimivuutta organisaatiolle. (Parantainen & Soini 2010, 19, 80; A Practical Guide to Risk Assessment 2008, 6.)

Riskiarvioinnin onnistumisen kannalta tärkeitä asioita ovat johdon sitoutuminen, työntekijöiden osallistuminen, avoin keskustelu, syy-seuraussuhteiden oivaltaminen sekä asioihin tarttuminen. Onnistuneessa riskiarvioinnissa saadaan muodostettua yhtenäinen kuva siitä, mitkä ovat ensiarvoisia kehittämiskohteita ja kuinka niitä tulee kehittää. (Parantainen

& Soini 2010, 94). Samalla se on myös laadun jatkuvaa kehittämistä (Parantainen & Soini 2010, 19, 78; Kalliolinna 2009, 15).

Riskienhallinta on oleellinen osa sosiaali- ja terveysalan päivittäistä toimintaa. Monessa organisaatioissa onkin alettu kiinnittämään enemmän huomiota riskienhallintaan. Seuraavana kerrotaan kahdesta riskienhallintaan liittyvästä projektista.

6.1. Riskit hallintaan - projekti

Stakes järjesti riskienhallinnan kehittämisprojektin sosiaali- ja terveysalan organisaatioille vuosina 2004–2005 (Outinen 2005). Nimeltään projekti oli Riskit hallintaan – Miten lähteä riskienhallinnan polulle? ja siihen osallistui kahdeksan sosiaali- ja terveysalan organisaatiota. Kaksi projektiin osallistuneista organisaatioista oli päiväkoteja, Veräjämäen ja Havukan päiväkodit Helsingistä.

Kaikissa projektissa mukana olleissa organisaatioissa tehtiin ensin riskienhallinnan yleiskartoitus, jonka perusteella jokaiseen organisaatioon valittiin oma kehittämiskohde. Päiväkotien kohdalla tarkoituksena oli antaa yhteisiä keskustelun aiheita turvallisuussuunnitelmaa laadittaessa sekä jo olemassa olevien riskienhallintaan liittyvien ohjeiden, sopimusten ja muiden menettelytapojen tunnistamista. Tavoitteena oli myös saada henkilökunta aktiivisemmaksi ja rohkeammaksi omien, entistä turvallisempien toimintatapojen kehittämisessä. (Outinen 2005, 16, 31.)

Riskien kartoitusmenetelmä kehitettiin kevään 2004 ja kevään 2005 aikana. Työ aloitettiin työryhmässä, johon kuuluivat päiväkotien johtajat, yhteistoimintavastaavat sekä lisäksi molemmista päiväkodeista kaksi hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvaa työntekijää. Työryhmä kutsuttiin kokoon neljä kertaa. Lisäksi kummassakin päiväkodissa oli ulkopuolinen kouluttaja riskienhallintaan liittyvässä kehittämisspäivässä. Koulutuksessa oli tavoitteena niiden riskien tunnistaminen, joissa nähtiin tarpeelliseksi yhteisistä toimintatavoista sopiminen. (Outinen 2005, 31.)

Molemmissa päiväkodeissa organisaation kaikille työntekijöille jaettiin riskikysely, joka täytettiin itsenäisesti. Päiväkodin johtajat tekivät vastauksista yhteenvedon. Vastaukset ja yhteenvedo käsiteltiin riskienhallintatyöryhmässä. Kyselyn tuloksista keskusteltiin myös henkilökuntakokouksissa. (Outinen 2005, 33.)

Riskit hallintaan – kehittämisprojektissa riskit jaoteltiin kuuteen eri osa-alueeseen. Riskikyselyn aiheet nousivat näistä eri osa-alueista. Ne on kerätty taulukkoon 5. (Outinen 2005, 31–33.)

TAULUKKO 5. Kehittämisprojektin riskien jaottelu (Outinen 2005, 31–33).

Asiakastilanteet vanhempien ja perheiden kanssa

Lasten hoito- ja kasvatustyöhön sisältyvät vaaratilanteet

Työyhteisön sisäiset ongelmat

Yksintyöskentelyn ja henkilökunnan poissaolojen aiheuttamat ongelmat

Ympäristöstä aiheutuvat riskitilanteet

Tietosuojaan ja salassapitoon liittyvät riskit

Taulukossa 6 on niitä riskejä, jotka koottiin henkilökunnan vastauksista. Tarkempi lista riskeistä löytyy Outisen (2005, 31–36) kirjasta Riskit hallintaan.

TAULUKKO 6. Riskijaottelun mukaiset riskit (Outinen 2005, 31–36).

Asiakastilanteet	Väkivallan uhka, henkinen painostus, nimittely, ammattitaidon kyseenalaistaminen, kommunikaatio-ongelmat, aggressiivisuus
Hoito- ja kasvatustyö	Aggressiivisuus, vaaralliset esineet, vaaratilanteet, ulkopuoliset tunkeilijat, karkaaminen, puutteelliset tiedot lapsesta, riittämätön yhteistyö vanhempien kanssa
Työyhteisö	Eriarvoisuus, epäselvä työnjako, epäammattillisuus, työpaikkakiusaaminen, työsuhteen määräaikaisuus, päihde-ongelmat
Henkilöstön poissaolot	Fyysinen ja psyykinen kuormittuminen, tehtävien hoitaminen samanaikaisesti, suuri vastuu lapsista
Ympäristö	Huono hygienia, valaistus, ilkivalta, piha-alueen leikkivälineet, portit, aidat, myrkylliset kasvit, tarttuvat taudit
Tietosuoja	Tietojen siirtyminen ulkopuolisille, puutteet asiakastietojärjestelmässä

Projektin edetessä huomattiin se, että työyhteisössä tarvitaan yhteisiä toimintatapoja ja sovittuja käytäntöjä niihin tilanteisiin, joissa riskejä havaittiin. Tämä koskee erityisesti uusia työntekijöitä ja heidän perehdytystään. Projektin aikana huomattiin myös, että mitä kokeneempi ja ammattitaitoisempi työntekijä on, sitä helpompi hänen on varautua työssä esiintyviin riskeihin. (Outinen 2005, 33.)

Riskianalyysi tuotti tietoa juuri päivähoidossa esiintyvistä riskeistä paremmin ja selkeämmin. Työntekijät voivat nyt löytää uusia tapoja varautua riskeihin sekä lisätä samalla päivähoidon turvallisuutta ja omaa työhyvinvointia. (Outinen 2005, 34.)

Projektin loppuarvioinnissa todettiin, että riskienhallinta on jatkuvaa työtä. Päivähoidon asiakkaat vaihtuvat, ryhmien rakenteet muuttuvat, pihvoja ja toimitiloja muutetaan uusien tarpeiden mukaan jne. Tämä edellyttää jatkuvaa havainnointia sekä jatkuvaa riskienarviointia. (Outinen 2005, 33.)

6.2. Turvallinen hoitoyksikkö – projekti

Oulun ja Kuopion yliopistollisten sairaaloiden teho-osastot toimivat case - yksikköinä Lääkelaitoksen ja VTT:n projektissa (Knuutila & Tamminen 2004). Nimeltään projekti oli Turvallinen hoitoyksikkö – Malli terveydenhuollon hoitoyksikön riskienhallintaan. Projekti toteutettiin helmikuun 2003 ja toukokuun 2004 välisenä aikana VTT:n tutkijoiden Jari Knuutilan ja Anna Tammisen johdolla. Hankkeen rahoittivat Lääkelaitos, Työsuojelurahasto ja VTT. Projektin päämääränä oli kehittää kokonaisvaltainen, potilaan, henkilökunnan, laitteiden hallinnan ja organisaation huomioon ottava riskienhallintamalli.

Tässä projektissa tehtiin Potentiaalisten ongelmien analyysi avainsanalistan avulla. Riskit arvioitiin riskitaulukon avulla sekä niistä laadittiin riskien arviointi- taulukko, johon kirjattiin mm. tehtävä, alatehtävä, vaaratilanne, varautuminen, riskiluku, toimenpide ja vastuuhenkilö. Käytettiin myös lomaketta, jossa arvioitiin kehityskohteen painoarvo ja helppous suhteessa kohteena olevan asian vaatimiin toimenpiteisiin. (Knuutila & Tamminen 2004, 12,15; liitteet 1, 4-5.)

Projektissa oli tavoitteena keskeisten riskien tunnistaminen ja arvioiminen sekä turvallisuutta ylläpitävien toimenpiteiden valinta. Riskejä aiheuttivat puutteet laitteiden käyttökoulutuksessa, vähäiset henkilöstön vähäinen määrä, terävien esineiden hävittäminen, infektiovaara sekä osastojen ahtaat tilat. Kehityskohteiksi valittiin mm. myös perehdytys, tiedotus ja johtaminen. Projektin aikana huomattiin riskienhallinnan olevan osa jokapäiväistä työskentelyä. Turvallinen hoitoyksikkö – riskienhallintamalli antaa siihen hyvän työvälineen. (Knuutila & Tamminen 2004, 4.)

7 TUTKIMUKSIA PÄIVÄHOIDON TURVALLISUUDESTA

Päivähoidon turvallisuutta koskevia suomalaisia tutkimuksia löytyi muutamia. Erityisesti on kiinnitetty huomioita päiväkotien piha-alueisiin ja siellä lapsille sattuneisiin tapaturmiin. Seuraavissa kappaleissa tarkastellaan kolmea päivähoidon turvallisuuteen liittyvää tutkimusta ja niistä saatuja tuloksia.

7.1. Päivähoitopaikkojen tilat ja turvallisuus

Syksyllä 2004 Sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti Suomen kuntaliiton tuella selvityksen, jossa oli tarkoituksena päivähoidon ulko- ja sisätilojen kehittäminen sekä päivähoidon turvallisuuden parantaminen (Palosaari & Saarsalmi 2004). Lasten vanhemmille ja huoltajille sekä päivähoidon henkilöstölle jaettiin erilliset kyselylomakkeet. Kyselyt toteutettiin Helsingin Reijola - Munkkiniemi päivähoitoalueella sekä Oulunsalon kunnassa.

Päivähoidon henkilöstöltä ja lasten vanhemmilta kysyttiin mielipiteitä päivähoitopaikkojen virikkeellisyydestä, toimivuudesta ja turvallisuudesta. Monivalintakysymyksissä käsiteltiin lasten tuonti- ja hakutilannetta,

päivähoitopaikan piha- ja leikkialueita sekä sisätiloja. Kyselylomakkeessa oli myös avoimia kysymyksiä, joissa sai kommentoida päivähoidon tiloja ja niiden turvallisuutta. (Palosaari & Saarsalmi 2004, 3)

Liikenteen vilkkaus, suuret ajonopeudet, päivähoitopaikkojen läheisyyteen pysäköityjen autojen suuri määrä huolestuttivat lasten haku- ja tuontitilanteissa. Piha- ja leikkialueiden siisteys, virikkeellisyys, viihtyvyys, leikkivälineiden turvallisuus, aitojen ja porttien toimivuus ja tarkoituksenmukaisuus sekä piha- ja leikkialueiden hyvä valvottavuus koettiin tärkeiksi. Eteistilojen koko suhteessa lasten määrään, niissä sijaitsevat kalusteet ja varusteet sekä ilmastointi ja melun vaimentaminen huolestuttivat. Myös erityislasten tarpeet tulisi huomioida. Yleisesti ottaen, sisätiloilta toivottiin monipuolisuutta, käytännöllisyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta. Nämä seikat tulisi huomioida jo suunnitteluvaiheessa. Leikki-, liikunta- ja musiikkivälineitä toivottiin lisää virikkeellisen toiminnan tueksi. Huolen aiheutta aiheutti myös henkilökunnan riittävyys suhteessa lasten määrään. (Palosaari & Saarsalmi 2004, 3, 34–35; 36–37.)

7.2. Silmät selässäkin

Tehyn toimesta tehtiin päivähoitoselvitys vuonna 2006. Siinä tarkasteltiin hoito- ja kasvatushenkilöstön ja hoidossa olevien lasten määrällistä suhdetta, kasvatuksellisten ja hoidollisten tavoitteiden ja lasten fyysisen turvallisuuden toteutumista päiväkodeissa. Otantana oli tuhat päiväkodissa työskentelevistä tehyläisistä, vastausprosentti kyselomakkeeseen oli 44. (Honkalampi & Koskinen & Leppäniemi 2006, 2.)

Tämän tutkimuksen mukaan yleisesti ottaen päivähoiton suhdelukuasetukset toteutuivat huonosti, varsinkin ryhmätasolla. Päiväkotien ryhmäkoot ovat usein liian suuria. Lisäksi koulutettua ammattihenkilöstöä on liian vähän lapsiin nähden, johtuen resurssipulasta työntekijöiden sairaslomien tai vuosilomien aikana. Kasvatukselliset ja hoidolliset tavoitteet toteutuivat hyvin, joista erityisesti lasten leikki ja tapa- ja siisteyskasvatus. Moniammatillinen yhteistyö ja täydennyskoulutus toteutuivat myös hyvin. Parannettavaa löytyi perushoitotilanteiden kiireettömyydestä, lasten yksilöllisessä huomioimisesta sekä pihojen turvallisuudessa, vaaratilanteiden ennakoinnissa, ohjeistuksessa ja kirjaamisessa. (Honkalampi ym. 2006, 5-6, 36–37.)

Tässä tutkimuksessa olleista vastaajista 74 % arvioi, että omalla työpaikalla tapahtuu lapsen loukkaantuminen kerran vuodessa. Vahinkoja tai loukkaantumisia tapahtuu yleensä lasten leikeissä. Vastaajien mielestä vaaratilanteet olivat usein seurausta liian vähäisestä henkilöstömäärästä. Toinen mainittu syy vaaratilanteiden aiheutumiseen olivat piha-alueen vaaratekijät, esimerkiksi rikkinäinen portti, liukas piha, liian matala aita sekä heikko valaistus. Myös aggressiivisten lasten tai päiväkodin ulkopuolisten henkilöiden aiheuttamat uhka- tai vaaratilanteet ovat yleistyneet. (Honkalampi ym. 2006, 37.)

7.3. Päiväkotien leikkipaikkojen ja piha-alueiden turvallisuus

Vuonna 2007 Itä-Suomen lääninhallituksen ja Kuluttajaviraston yhteistyönä toteutettiin projekti, jossa selvitettiin päiväkotien leikkikenttävälineissä ja leikkipaikoilla tapahtuneita onnettomuuksia ja vakavia läheltä piti -tilanteita. Vakava läheltä piti – tilanne määriteltiin tässä tutkimuksessa tilanteeksi, jossa onnettomuudesta on selvitty pelkällä säikähdyksellä, mutta aineksia olisi ollut vakaville seurauksille. (Pänttönen 2007, 1-2.)

Projektin tavoitteena oli kartoittaa kuinka paljon ja minkä tyyppisiä onnettomuuksia ja vakavia läheltä piti – tilanteita päiväkotien leikkikenttävälineissä ja piha-alueella tapahtuu. Tavoitteena oli selvittää tapahtuuko enemmän onnettomuuksia ja läheltä piti – tilanteita joissakin tietyissä leikkikenttävälineissä tai niiden läheisyydessä. Tavoitteena oli myös kerätä tietoja siitä, tarvitaanko viranomaisvalvontaa kohdentaa joihinkin leikkikenttävälineisiin sekä kerätä parannusehdotuksia leikkikenttävälineiden valmistajille ja maahantuojille. (Pänttönen 2007, 1-2.)

Kyselylomake lähetettiin 300:lle Itä-Suomen läänissä toimivalle kunnalliselle ja yksityiselle päiväkodille. Lomakkeeseen kerättiin tietoja viimeisen kolmen vuoden ajalta. Onnettomuudessa olleet leikkikenttävälineet, onnettomuuden tai vakavan läheltä piti – tilanteen kuvaus ja tapahtuman seuraukset sekä mahdollisen lääkarissäkäynti kysyttiin lomakkeessa. (Pänttönen 2007, 1-2.)

Vastausprosentti oli 33, joka tarkoittaa 98 päiväkotia. Tulokset vaihtelivat paljon. Viimeisen kolmen vuoden aikana ei ollut tapahtunut yhtään onnettomuutta eikä vakavaa läheltä piti – tilannetta 51 päiväkodissa. Toisaalta, 47 päiväkodissa tapauksia oli 92 ja ne vaihtelivat 1-17 tapausta/päiväkoti. Eniten onnettomuuksia sattui keinujen yhteydessä, joko keinuun törmäten tai siitä tippuen. Seuraavaksi eniten raportoitiin liukumäistä, varsinkin alastulon jälkeisestä maahan törmäämisestä tai kaatumisesta. Keinut ja liukumäet ovat yleisempiä leikkivälineitä päiväkotien piha-alueilla. Kuitenkin kaikkein eniten onnettomuuksia ja läheltä piti – tilanteita sattui leikkipaikan ja pihan eri rakennelmissa ja kohteissa (55 tapausta), esimerkiksi portin tai aidan läheisyydessä. Onnettomuuksien vakavuutta raportoitaessa tuli ilmi, että 47 tapausta vaati lääkarissäkäynnin, esimerkiksi käden murtuminen ja aivotärähdys. Leikkipaikkojen omavalvontasuunnitelma oli 60 päiväkodissa. (Pänttönen 2007, 3-9.)

Tuloksista ilmeni, että keinujen, liukumäkien ja kiipeilytelineiden iskua vaimentaviin turva-alustoihin tulee kiinnittää huomiota sekä aitojen ja porttien kuntoon ja toimivuuteen. Läninhallituksen suositus on, että kaikissa päiväkodeissa on piha-alueen leikkivälineiden valvontasuunnitelma. Siihen tulisi sisältyä riskikartoitus, toimenpiteet riskien vähentämiseksi tai poistamiseksi, vastuuhenkilö sekä kirjanpito onnettomuuksista ja läheltä piti – tilanteista. (Pänttönen 2007, 10.)

7.4. Tapaturmat päivähoidossa Kouvolan seudulla

Suomen lääkärilehden julkaisussa 12/2009 vsk 64 kerrotaan tutkimuksesta, jossa oli kohteena päivähoidon lasten tapaturmat. Tapaturmat päivähoidossa Kouvolan seudulla – artikkelissa Nurmi – Lüthje I. ja Lüthje P. kertovat projektista, jossa haluttiin kartoittaa päivähoidossa tapahtuvat tapaturmat kahden vuoden ajalta ja niiden aiheuttajat suhteessa lasten ikään sekä kuvata aineiston keräämiseen suunniteltua internet - ohjelmaa. Tutkimus liittyi Kouvolan seudun tapaturmahankkeeseen (Start) ja siinä kehitettiin verkossa toimiva tapaturmien seurantaohjelma (TAPE).

Tutkimuksen tuloksista ilmenee, että seuranta-aikana tapaturmia tapahtui 665 kappaletta, joista pojille sattui 58 %. Tapaturmassa oli yleensä 3-6-vuotias poika tai 5-vuotias tyttö. Tyypillisiä tapaturmia olivat kaatuminen, törmäminen, putoaminen ulkona ja pinnallisen vamman saaminen päähän (hoidettiin päivähoitoyksikössä). Piha-alueella tapahtui tapaturmista kaksi kolmasosaa. Pihan laitteet ja välineet liittyivät 50 % tapaturmista. Tahallisia tapaturmia oli 11 %. Joka kymmenenteen tarvittiin lääkäri-ikäkäynti. Aikuinen oli silminnäkijänä kahdessa kolmesta tapaturmista, mutta joka viidennessä tapaturmassa henkilökunta oli tapaturmahetkellä muualla kuin tapahtumapaikalla. (Lüthje & Lüthje 2009, 1135–1141.)

Tuloksiin voidaan laskea myös se, että TAPE-ohjelman avulla päivähoidon henkilökunta tunnisti vaaranpaikat, vaaratilanteet sekä tapaturma-alttiit lapset. Tutkimuksen mukaan piha-alueiden leikkivälineitä ja ulkoiluvälineitä ja niiden turvallisuutta sekä oikeanlaista käyttöä tulisi valvoa paremmin. TAPE-ohjelma on esimiesten ja vastuunkantajien turvallisuusjohtamisen väline. (Lüthje & Lüthje 2009, 1135–1141.)

7.5. Yhteenveto edellä mainituista tutkimuksista

Edellä kuvatut tutkimukset ovat suhteellisen nuoria. Kolmessa tutkimuksessa tutkijatahona toimi jokin valtion organisaatio, kuten STM tai liitto, kuten Tehy. Vain yhdessä tutkimuksessa tutkimuksen toteutti kyseinen kaupunki, ns. omistajataho. (Honkalampi ym. 2006; Palosaari & Saarsalmi 2004; Pääntönen 2007, Lüthje & Lüthje 2009.)

Kolmessa tutkimuksessa käytettiin kyselylomaketta. Kouvolan seudulla käytettiin tapaturmien kirjaamista varten kehitettyä Internet-ohjelmaa (TAPE). Kyselylomakkeita käyttäneillä tahoilla otannat olivat suhteellisten suuria. Yhdessä kyselyssä myös päiväkodin lasten vanhemmat saivat osallistua vastaamiseen. Tutkimustulokset tuntuvat luotettavilta. Kouvolan seudulla on suhteellisen vähän päiväkotia suhteessa muiden tutkimusten otantaan, mutta aineisto oli sielläkin kuitenkin riittävä. (Honkalampi ym. 2006; Palosaari & Saarsalmi 2004; Pääntönen 2007, Lüthje & Lüthje 2009.)

Tuloksista kävi ilmi, että mahdolliset riskitekijät päivähoidossa liittyisivät piha-alueeseen ja niiden leikkivälineisiin, turva-alustoihin, portteihin ja

aitoihin sekä henkilökunnan riittävään määrään (myös sisällä) ja oikeaan sijoittautumiseen piha-alueella. Tuloksia voi hyödyntää piha-alueiden paremmassa suunnittelussa leikkivälineiden valinnan ja valvonnan suhteen sekä porttien, aitojen ja pihan muun kalustuksen suhteen. (Honkalampi ym. 2006; Palosaari & Saarsalmi 2004; Päättönen 2007, Lühje & Lühje 2009.)

8 TOIMINTAMALLEJA TAPATURMIEN EHKÄISYYN

Tutkimusten lisäksi on laadittu muutamia ohjeistuksia ja toimintamalleja päivähoidon turvallisuuden parantamiseksi sekä tapaturmien ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Näitä kuvataan lyhyesti seuraavissa luvuissa.

8.1. Lapsen turvaksi – hanke

Selvitys lasten tapaturmien ehkäisystä, Lapsen turvaksi – hanke 2007–2009 oli Mannerheimin lastensuojeluliiton tuottama yhteishanke (Paavonheimo 2009a). Hankkeen tavoitteena oli kehittää lasten tapaturmien ehkäisyä päiväkodeissa, kouluissa sekä kuntien ja järjestöjen lapsi- ja perhetoiminnassa. Hankkeessa olivat mukana Mannerheimin lastensuojeluliitto, Folkhälsan, Kansanterveyslaitos, Liikenneturva, Opetushallitus, Stakes, Suomen Pelastusalan keskusjärjestö sekä Suomen Punainen Risti. (Paavonheimo 2009 a, 2-6.)

Selvitys sisältää tietoa lainsäädännöstä ja ohjeistuksesta lasten tapaturmien ehkäisyssä sekä tietoa toimijatahoista ja teoriamalleista. Siihen on koottu myös nykyisiä käytäntöjä, aineistoja ja koulutuksia tapaturmien ehkäisyyn liittyen. Selvitys on tarkoitettu tietopakettiksi tapaturmien ehkäisyyn ja siitä kiinnostuneille. (Paavonheimo 2009a, 2-6.)

8.2. Kuuden Koon Malli

Lapsen turvaksi – hankkeessa 2007–2009 kehitettiin konkreettinen malli lasten tapaturmien ehkäisemiseksi päivähoidossa ja koulussa. Kuuden Koon – malli on kattava ja helppo työkalu, jossa on hyviksi todettuja toimenpiteitä tapaturmien ehkäisemiseksi, taulukko 7.

TAULUKKO 7.

Kuuden koon malli (Paavonheimo 2009b, 3).

Kartoitetaan säännöllisesti vaaranpaikat ja riskit

Korjataan puutteet ja riskitekijät (niin fyysisessä kuin sosiaalisessa toimintaympäristössä).

Kirjataan tapaturmat ja läheltä piti – tilanteet.

Koulutetaan henkilökunta (säännöllinen kertaus ja uusien oppien välittäminen muille).

Kasvatetaan turvallisuuteen ja toimitaan esimerkkinä.

Kannustetaan turvallisuuden huomioimiseen osana arjen toimintaympäristöä.

Kuuden Koon – malli on kokonaisuus, johon kuuluu säännöllisiä tehtäviä, ennaltaehkäiseviä ja turvallisuutta lisääviä tekoja. Tehokkaimmillaan tapaturmien ehkäisy on silloin, kun se on suunnitelmallista ja osa jokapäiväistä toimintaa. (Paavonheimo 2009b, 3-11.)

8.3. Folkhälsan

Folkhälsan on tuottanut vuonna 2005 oppaan Henkilövahinkojen ehkäisy – käsikirja päiväkotien henkilökunnalle ja perhepäivähoitajille. Opaskirja liittyi Lapset tositurvallisesti eteläkärjessä – hankkeeseen, joka toteutettiin vuonna 2004. Oppaassa käsitellään tapaturmien ehkäisemiseen tähtäviä toimenpiteitä päivähoitossa. (Henkilövahinkojen ehkäisy 2005, 1-10.)

Opaskirja toimii pohjamateriaalina ja innostuksen lähteenä kohti turvallisempaa ympäristöä. Siihen on kerätty perustietoa tapaturmista sekä esimerkkejä toimintatavoista, rutiineista ja käyttökelpoisista tarkistuslistoista. Siinä on lueteltu myös web-sivustoja, joilta voi hakea lisätietoa ja – materiaalia. Oppaasta löytyy esimerkiksi turvallisen päiväkodin tunnusmerkit. (Henkilövahinkojen ehkäisy 2005, 1-9.)

Nackanin kunnassa Ruotsissa on kauan tehty työtä tapaturmien ehkäisemiseksi päiväkodeissa ja esikouluissa. Suurin osa taulukossa 8 olevista turvallisuuteen liittyvistä tekijöistä on otettu juuri Nackanin kunnan päiväkotien käytännöistä. (Henkilövahinkojen ehkäisy 2005, 8-10.)

TAULUKKO 8. Turvallisen päiväkodin tunnusmerkit (Henkilövahinkojen ehkäisy 2005, 8-10).

Turvallisen ympäristön tavoitteet	Toimintasuunnitelma turvallisuuden tunnusmerkkeinä	Etukäteen suunnitellut toimintatavat, mm. seuraavissa tilanteissa:
Tapaturmien ehkäiseminen	Kuvaus ja suunnitelma vastuualueista	Tapaturmat, riskitilanteet
Vaaratilanteiden välttäminen	Vastuunkantajat	Vahinko- ja vaaratilanteista kirjaaminen
Toimintatavat vaaratilanteiden varalta	Suunnitelmat lasten, vanhempien ja henkilökunnan osallisuudesta turvallisuustyöhön	Lasten haku ja tuonti
Vaaratilanteiden raportointi	Itsearviointi	Retket Uiminen
Yleisen turvallisuuden läpikäyminen	Suunnitelma pitkän tähtäimen turvallisuustyöstä	Väkivallan kohteeksi joutuminen
Turvallisuutta lisäävä toimintasuunnitelma		Vaaratilanteet, esimerkiksi tulipalo Yleistä turvallisuutta koskevat tarkastukset

Turvallisen ympäristön luomisessa on monta erilaista tavoitetta. Perusoletus on, että tapaturmien ehkäisy tapahtuu luonnollisena osana jokapäiväistä arkea. Silloin päivittäiset toiminnot suunnitellaan ja toteutetaan johdonmukaisesti niin, että vältetään vaaratilanteilta. Selvät toimintatavat on hyvä suunnitella ja kirjata tapaturmien tai väkivallan kohteeksi joutumisen varalta jo ennen kuin mitään ehtii tapahtua. Niitä on myös hyvä harjoitella etukäteen. Kaikista vaaratilanteista ja loukkaantumisista tulisi raportoida. Yleistä turvallisuutta koskevat asiat tulisi käydä läpi vähintään kerran lukukaudessa. Lisäksi olisi hyvä olla laadittuna turvallisuutta lisäävä toimintasuunnitelma, josta ilmenevät päiväkodin itsearviointimenettely, vastuut ja valtuudet. Eri tilanteisiin soveltuvat toimintasuunnitelmat ja toimintatavat ovat hyödyllisiä yleisen turvallisuuden lisäämiseksi, kun niitä myös noudatetaan. (Henkilövahinkojen ehkäisy 2005, 8-10.)

8.4. Yhteenveto edellä kuvatuista hankkeista

Lapset tosi turvallisesti eteläkärjessä – hanke on Folkhälsanin tuottama hanke. Lapsen turvaksi – hanke on Mannerheimin lastensuojeluliiton tuottama yhteishanke, jossa myös Folkhälsan on mukana yhtenä yhteistyökumppanina. Molemmat hankkeet on toteutettu 2000-luvun alkupuolella. Folkhälsanin hankkeesta on kirjoitettu kirjanen nimeltä ”Henkilövahinkojen ehkäisy – käsikirja päiväkotien henkilökunnalle ja perhepäivähoitajille”. MLL:n hankkeesta taas on kirjoitettu kaksi erillistä kirjasta ”Selvitys lasten tapaturmien ehkäisystä” sekä ”Kuuden Koon Malli”. Kaikki kolme kirjaa ovat opaskirjamaisia, joissa on ohjeita tapaturmien välttämiseksi ja turvallisuuden lisäämiseksi. Lisäksi ne sisältävät erilaisia työkaluja, ohjeita ja neuvoja tapaturmien ehkäisyyn. Kirjoihin on myös koottu tietoa eri koulutuksista ja hyödynnettävistä aineistoista, esimerkiksi luettelo hyväksi koetuista web-sivustoista. (Paavonheimo 2009a; Paavonheimo 2009b; Henkilövahinkojen ehkäisy 2005.)

Hankkeissa tuotetut opaskirjat ovat selkeitä ja niissä olevat ohjeet ja toimintamallit tuntuvat toimivilta. Lisätiedon keräämiseen on annettu hyviä vinkkejä. Erilaisia ohjeita ja toimintamalleja laadittaessa on hyvä muistaa kuitenkin se, että mitä vähemmän niitä on, sitä parempi. Parasta on laatia yksi selkeä ohje, jota voidaan soveltaa moneen eri tilanteeseen.

9 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uusi työväline organisaation riskienhallintaan sekä opettaa tämän työvälineen käyttö johtajalle ja työyhteisölle. Tavoitteena on myös tuottaa tietoa turvallisuuden johtamisesta sekä riskienhallinnasta tutkimuksen kohteena olevalle päiväkodille.

Tutkimustehtävänä on jakaa riskit viiteen riskiluokkaan Päivähoidon turvallisuussuunnittelu-kirjan mukaan ja tuottaa riskianalyysit jokaisesta

osa-alueesta. Tarkoituksena on tuoda pohdittavaksi juuri ne riskit, jotka vaikuttavat eniten päiväkodin jokapäiväiseen toimintaan.

10 MENETELMÄT

Tässä opinnäytetyössä käytetään erilaisia tutkimusmenetelmiä. Toimintatutkimus sopii tähän kehittämishankkeeseen, jossa tehdään riskianalyysi Potentiaalisten ongelmien analyysi – eli POA -menetelmällä Ryhmäkeskustelu soveltuu potentiaalisen ongelman määrittelyyn.

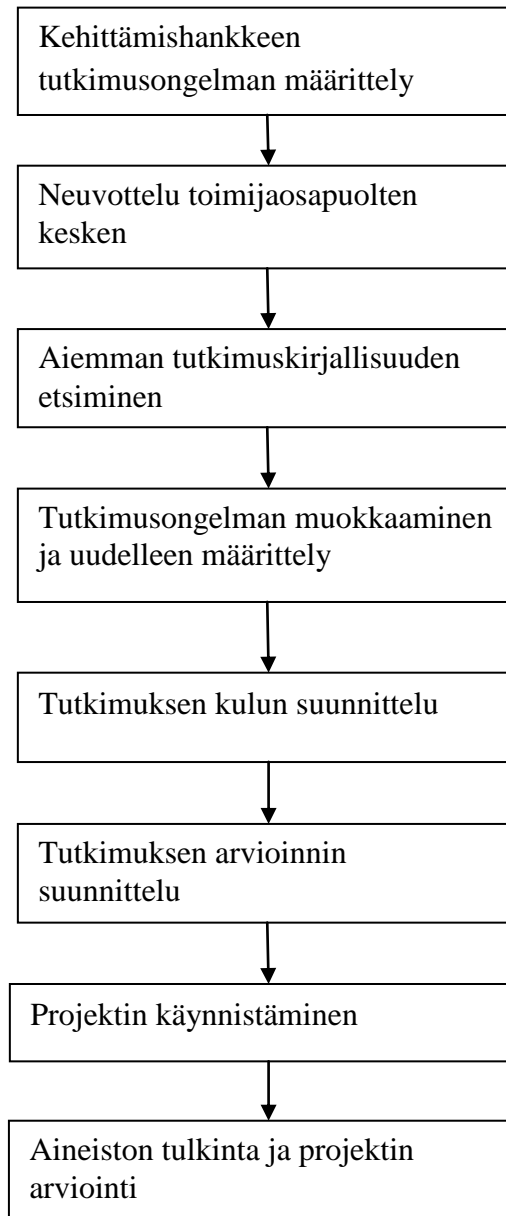
10.1. Tutkimusmenetelmä

Tämä opinnäytetyö on kehittämishanke, jossa tuotetaan riskienhallintaan ja turvallisuusjohtamiseen uutta tietoa. Samalla luodaan turvallisuuden parantamiseksi uusi työväline työyhteisölle sekä opetetaan sen käyttö.

Tähän kehittämishankkeeseen sopii hyvin toimintatutkimus, jonka tarkoitus on toiminnan tutkiminen ja kehittäminen entistä paremmaksi. Toimintatutkimuksen avulla pyritään ratkaisemaan erilaisia käytännön ongelmia, parantamaan sosiaalisia käytäntöjä sekä ymmärtämään niitä entistä paremmin. Toimintatutkimus on tilanteeseen sidottua (situational), yhteistyötä vaativaa (collaborative), osallistavaa (participatory) ja itseään tarkkailevaa (self-evaluative). Tutkija kuuluu kehittämishankkeen sisäpuolelle, itse systeemiin. Keskeisenä menetelmänä on yhteisesti hyväksytyihin näkemyksiin etsiytyvä keskustelu. Ratkaisut tehdään mahdollisimman avoimessa ja vapaassa keskustelussa kaikkien asianosaisten kesken. Toimintatutkimuksen osallistajat ovat koko ajan vastuussa toiminnastaan ja sen intensiteetistä niin muille osallistujille kuin itselleenkin. Tämä edellyttää jokaisen toimijaosapuolen sitoutumista projektiin. Toimintatutkimus soveltuu parhaiten niihin kehittämishankkeisiin, joissa on kysymys ryhmässä tai muussa yhteisössä tapahtuneen muutoksen yhteistoiminnallisesta prosessoinnista ja arvioinnista. (Aaltola & Valli 2001, 174; Anttila 2007, 135–137; Metsämuuronen 2000, 28–31.)

Toimintatutkimuksessa tutkimuksen voidaan nähdä etenevän eri tavoin. Syklisessä tutkimusprosessissa vuorottelevat suunnittelu, toiminta ja toiminnan arviointi. Jokaisesta vaihetta toteutetaan sekä suhteutetaan toisiinsa systemaattisesti ja kriittisesti. (Anttila 2007, 136–137; Metsämuuronen 2000, 31.)

Linearisessa prosessissa toimintatutkimuksen eteneminen voidaan nähdä kuvion 4 mukaisena (Metsämuuronen 2000, 31). Siinä vuorottelevat tutkimusongelman määrittely, tutkimuksen toteutus ja arviointi:

Kuvio 4. Toimintatutkimuksen vaiheet (Metsämuuronen 2000, 31).

Tässä opinnäytetyössä hyödynnetään kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Niistä ryhmäkeskustelut ovat sellainen menetelmä, jossa saadaan kerätty useita vastauksia samanaikaisesti. Ryhmäkeskustelut eli kohderyhmät tarkoittavat pientä ryhmää, jonka jäsenet toimivat yhdessä saadakseen tietoa määrittelystä asiasta. Keskustelu näissä ryhmissä kestää puolesta tunnista kahteen tuntiin. Puheenjohtaja pitää keskustelua käynnissä ja ohjaa oikeaan suuntaan esimerkiksi tarkentavilla kysymyksillä. Kohderyhmä menetelmänä on nopea, joustava ja edullinen. Se tuottaa laajasti tietoa vastaajan omin sanoin ja reaktioon. Toisaalta, ryhmän jäsenten vastaukset ovat toisistaan riippuvaisia ja saattavat vaikuttaa toisiinsa. (Räsänen 2009.)

10.2. Potentiaalisten ongelmien analyysi

Potentiaalisten ongelmien analyysi eli POA on vaarojen tunnistamismenetelmä. Tavoitteena on löytää organisaation ongelma-alueet sekä niihin liittyvät riskitekijät. Mitään ongelmatyyppiä ei suljeta POA:n ulkopuolelle. Samalla voidaan tunnistaa erilaisia ja eritasoisia riskejä. (Knuutila & Tamminen 2004, 10.) Potentiaalinen ongelmien analyysi soveltuu laajan kohteen keskeisten ongelmien ja vaarojen selvittämiseen. Analyysin tukena voi olla asiasanalistoja. (Laitinen ym. 2009, 363.)

POA on siis riskien todennäköisyyden arviointia. Onko riskin seuraus hyvin epätodennäköinen, epätodennäköinen vai todennäköinen. Hyvin epätodennäköinen riski on silloin, kun asia tai tapahtuma esiintyy harvoin tai epäsäännöllisesti. Riski on epätodennäköinen silloin, jos tapahtuma esiintyy toistuvasti, muttei säännöllisesti. Todennäköinen riski ilmenee usein tai säännöllisesti. (Martikainen, luento 14.1.2012; Potentiaalisten ongelmien analyysi; Knuutila & Tamminen 2004, 12.)

Riskin seurauksen vakavuuden arviointi kuuluu myös POA:n vaiheisiin. Arvioidaan onko riski lievästi haitallinen, haitallinen vai erittäin haitallinen. Riskin seuraus on lievästi haitallinen silloin, kun asia aiheuttaa ohimenevän sairauden tai haitan. Se aiheuttaa esimerkiksi kolmen päivän poissaolon. Riskistä on haitallisia seurauksia silloin, kun asia tai tapahtuma aiheuttaa suurempia tai pitkäkestoisempia seurauksia. Seuraukset ovat haitallisia myös silloin, kun haitat ovat vaikutukseltaan lievempiä. Se aiheuttaa esimerkiksi 3-30 päivän poissaolon. Erittäin haitallinen riskin seuraus taas aiheuttaa pysyviä tai palautumattomia vammoja. Se aiheuttaa sairaalahoitoa ja yli 30 päivän poissaolon. (Martikainen, luento 14.1.2012; Potentiaalisten ongelmien analyysi; Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 23–24.)

Riskit voidaan luokitella seuraavasti riskiluvun suuruuden mukaan: merkityksetön riski, vähäinen riski, pieni riski, kohtalainen riski, suuri riski sekä sietämätön riski (Martikainen, luento 14.1.2012; Potentiaalisten ongelmien analyysi; Suominen 2000, 19; Knuutila & Tamminen 2004, 13; Riskin arviointi 2003, 7). Riskilukuja muodostettaessa on oleellista muodostaa eri riskeille vertailukelpoisuus (Kallioliina 2009, 17).

Vähäinen ja pieni riski tarkoittavat sitä, että asia on riittävästi hallinnassa tai ongelmia ei ole esiintynyt. Tarvitaan kuitenkin tilanteen seuraamista, ongelmien hallintaa sekä helposti toteutettavia toimenpiteitä. Kohtalainen riski vaatii jo suunnitelmallisuutta sekä toimenpiteiden toteuttamista ongelmien ratkaisemiseksi. Suuri riski tarkoittaa sitä, että toimenpiteet on aloitettava nopeasti ja riski minimoitava. Sietämätön riski kertoo siitä, että riskin hallinnassa on paljon parannettavaa ja/tai ongelmia esiintyy usein. Sietämätön riski vaatii myös suunnittelua, mutta myös toimenpiteiden välitöntä toteuttamista. (Martikainen, luento 14.1.2012; Potentiaalisten ongelmien analyysi; Suominen 2000, 19; Riskin arviointi 2003, 8.)

Perinteinen riskien arviointi on todennäköisyyslaskentaa. Silloin mitataan tietyn tapahtuman todennäköisyyttä ja toteutumisesta aiheutuvan haitan

suuruutta. (Paasonen 2012, 81; Kalliolinna 2009, 17; Ristioja & Tamminen 2011, 34.) Potentiaalisten ongelmien analyysissä voidaan käyttää apuna riskin laskemiksi tarkoitettua yksinkertaista matemaattista kaavaa (kaava 1). Siinä riski voidaan määritellä seuraavanlaisesti:

$$\text{Riskin suuruus} = \text{riskin todennäköisyys} \times \text{seurausten vakavuus.} \quad (1)$$

(Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 22; Suominen 2000, 10.)

Riskin syyt ja seuraukset tulee arvioida yksityiskohtaisesti. Samalla on pidettävä huolta siitä, että kaikki merkittävät vaara- ja haittatekijät tunnistetaan. (Laitinen ym. 2009, 367; Kalliolinna 2009, 17; Ristioja & Tamminen 2011, 32.) Arvioinnin aikana riskit pyritään asettamaan keskinäiseen järjestykseen. Ensisijaisesti huomioidaan vakavimmat riskit, vähäisempiä kuitenkin unohtamatta. (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu, 2011, 22–24.)

Riskianalyysiä tehdessä riskin suuruuden määrittelyssä voidaan käyttää apuna kuviossa 5 kuvattua riskimatriisia. Tätä määrittelyä voidaan myös käyttää potentiaalisten ongelmien analyysissä.

Riskin esiintyminen (vaara, ongelma, epätoivottu tapahtuma)					
Tapahtuma todennäköinen tai usein toistuva, hallinnassa erittäin paljon parannettavaa.	3	3	4	5	5
Tapahtuma todennäköinen (sattuu toisinaan), hallinnassa parannettavaa, ongelmia esiintyy.	2	3	4	4	5
Tapahtuma mahdollinen, hallinnassa hieman parannettavaa, ongelmia on esiintynyt.	1	3	3	4	4
Tapahtuma epätodennäköinen, asia riittävästi hallinnassa, ongelmia on esiintynyt hyvin vähän tai ei ollenkaan.	0	1	2	2	2
Tapahtuma erittäin epätodennäköinen, asia hallinnassa, ei ongelmia.	0	0	1	2	2
Seuraukset ihmisille, omaisuudelle, tiedolla tai maineelle.	Vähäiset seuraukset	Lievät seuraukset	Merkittävät seuraukset	Vakavat seuraukset	Erittäin vakavat seuraukset

Kuvio 5. Riskimatriisi riskin suuruuden määrittämiseksi. (Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu 2011, 23.)

POA:ssa on kolme vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa on tarkoitus vaarojen tunnistaminen aivoriihessä sekä vaaraluettelon tuottaminen. Hiljaisessa aivoriihessä tuotetaan vaaraluetteloa sekä kiinnitetään huomiota merkittäviin vaaranlähteisiin sekä seurauksiltaan vakaviin vaaroihin. Toisessa osassa, keskustelumuotoisessa aivoriihessä, tarkastellaan järjestelmällisesti jokaista kohtaa vaaraluettelossa keskustelemalla niistä. (Martikainen, luento 14.1.2012; Potentiaalisten ongelmien analyysi; Knuutila & Tamminen 2004, 12–14.)

Seuraavassa osassa, eli POA:n toisessa vaiheessa suoritetaan myös vaarojen arviointi. Valitaan jatkokäsittelyä vaativat vaarat, arvioidaan niiden syy- ja seuraussuhteet sekä lasketaan riskiluku. Analyysilomaketta voi käyttää tässä osiossa. (Martikainen, luento 14.1.2012; Potentiaalisten ongelmien analyysi; Knuuttila & Tamminen 2004, 13.)

Kolmannessa vaiheessa kehitetään toimenpide-ehdotukset ja laaditaan lopulliset analyysilomakkeet. Neljännessä vaiheessa tuotetaan loppuraportti, jonka liitteenä tulisi olla vaaraluettelo sekä analyysilomakkeet. Lähtökohtana on mahdollistaa jatkoanalyysit. (Martikainen, luento 14.1.2012; Potentiaalisten ongelmien analyysi; Knuuttila & Tamminen 2004, 13–14.)

POA voidaan suorittaa myös avainsanalistojen avulla (Knuuttila & Tamminen 2004, 10; Laitinen 2009, 363). Lista on koottu työhön liittyvää sanastoa. Avainsanojen avulla työntekijöiden pitäisi pystyä tunnistamaan työhön liittyviä riskejä. Työntekijän tehtävänä on kirjata tapahtuneet tai mahdollisesti tapahtuvat vaaratilanteet avainsanalistaan. (Knuuttila & Tamminen 2004, 10, liite 1.)

10.3. Riskianalyysin tekeminen

Riskianalyysi suoritetaan ensin hiljaisen työskentelyn muodossa. Riskialue on rajattu ja avattu riskianalyysin vetäjän toimesta. Työntekijät on jaettu työskentelemään kahdessa pöytäryhmässä. Jokainen työntekijä kirjoittaa paperille mieleensä nousevia riskejä tai riskejä aiheuttavia tilanteita, mielellään vain kaksi asiaa tai tilannetta kerrallaan. Kun kaikki ovat saaneet nämä asiat kirjattua, papereita kierrätetään myötipäivään niin kauan, että jokaisen kohdalle tulee lopulta oma paperi. Sen jälkeen riskianalyysin vetäjä kokoaa tulokset alaotsikoiden alle esimerkiksi seinälle. Työntekijät voivat olla sillä aikaa toisissa tiloissa käsittelemässä jotain muuta asiaa. Sovitun ajan kuluttua työntekijät palaavat takaisin riskianalyysin pariin. Riskit on nyt koottu POA-lomakkeeseen (liite 1) vaaraa aiheuttavien tilanteiden kohdalle. Seuraavassa vaiheessa käydään ryhmäkeskustelua ja tarkastellaan riskejä tarkemmin. Lomakkeeseen kirjataan riskien seuraukset, nykyinen varautuminen sekä toimenpide-ehdotukset. Riskeille laaditaan myös riskiluku, jonka mukaan suurimman riskiluvun saaneet vaaraa aiheuttavat tilanteet otetaan työn alle ensin.

10.4. Lomakkeen tuottaminen ja käyttäminen

Potentiaalisten ongelmien analyysia varten tutkija kehitti lomakkeen (liite 1), johon voidaan kerätä riskianalyysissä saatu tieto. Lomakkeen esimerkkinä toimi VTT:n Internet-sivuilla oleva lomake. Tutkija muokkasi sen pohjalta lomakkeen, jota käytettiin toisessa ja kolmannessa riskianalyysissä. Ensimmäisessä riskianalyysissä käytettiin vielä VTT:n lomaketta. Toisessa riskianalyysissä testattiin muokatun lomakkeen soveltuvuutta. Kolmannessa riskianalyysissä lomake tuntui jo käyttökelpoiselta työvälineeltä. Lomakkeen hyödynnettävyydelle toi

lisäarvoa sen muokkautuvuus tietokone-ohjelman kautta. Potentiaalisten ongelmien analyysi ja siinä käytettävä lomake olivat kuitenkin sen verran uusia metodeja, etteivät muut työntekijät vielä käyttäneet lomaketta (liite 1).

11 AINEISTO

Työntekijä varautuu erilaisiin riskeihin päivittäin omassa organisaatiossaan. Riskien havainnointi, tunnistaminen sekä ennaltaehkäisevä valmistautuminen nostavat organisaation turvallisuustasoa. (Saarsalmi 2008, 29.)

Aineistona käytettiin sitä tietoa, mikä työntekijöillä on kokemuksensa ja koulutuksensa mukaisesti liittyen erilaisiin riskeihin päivähoidossa, erilaisten roolien kautta (esimerkiksi työntekijä, palvelun käyttäjä, palvelun tilaaja). Työntekijöitä tässä päivähoiton yksikössä on 19, joista sattumanvarainen määrä osallistui kullakin kerralla riskianalyysin tekemiseen. Työntekijöistä kaikki ovat naisia. Ikähaitari on 28 ja 62 vuoden välillä, noin puolet työntekijöistä on 30–40-vuotiaita. Koulutustaustasta löytyy 3 sosionomia, 4 lastentarhanopettajaa, 1 kasvatustieteen kandidaatti, 1 lastenohjaaja, 5 lastenhoitajaa, 3 lähihoitajaa, perhepäivähoitaja sekä päiväkotiapulainen.

12 TULOKSET

Ensimmäisenä riskianalyysin alueena käsiteltiin henkilöriskit keväällä 2012. Seuraavana syksynä tarkastelun alle otettiin ensimmäisessä iltapalaverissa toimintariskit. Seuraavaksi käsiteltiin omaisuus-, tieto- ja muut riskit. Kevätlukukaudella 2013 otettiin käsittelyyn vielä erikseen johtajuuteen liittyviä riskejä. Syksyllä 2012 otettiin käyttöön päiväkotia varten suunniteltu riskianalyysilomake, jota oli muokattu ensimmäisen riskianalyysin pohjalta. Sen jälkeen sitä voidaan vielä tarvittaessa muokata sekä koekäyttää kevätlukukauden riskianalyysissä uudelleen.

12.1. Henkilöriskit

Ensimmäisenä tarkastelun kohteeksi otettiin henkilöriskit. Riskejä kertyi yhteensä yhdeksän, joista yksi liittyi selkeästi toimintariskeihin. Sitä käsiteltiin myöhemmin työyhteisössä.

Suoraan työyhteisöön liittyviä henkilöriskejä löytyi kolme ja lapsiin liittyviä riskejä neljä. Työntekijän ”puolikuntoisuus”, työssä uupuminen sekä työilmapiirin huononeminen liittyvät suoranaisesti työntekijän hyvinvointiin. Lasten väkivaltaisuus, tarttuvat taudit, lasten tapaturmat sekä häiritsevästi käyttäytyvät vanhemmat kohdistuvat varsinaiseen työhön. Näiden riskien seuraukset saattavat olla kuitenkin uhka myös työntekijöille.

Vähäisiksi riskeiksi luokiteltiin häiritsevästi käyttäytyvät vanhemmat sekä tarttuvat taudit. (Päiväkodin ympäristössä on vain omakotitaloja, joten päiväkodin henkilökunnan oletusarvo on, että korkeampi koulutus antaa myös paremmat elämönhallinnan taidot.) Tarttuviksi taudeiksi luokiteltiin esimerkiksi vesirokko, jota on ollut liikkeellä suhteellisen vähän tämän toimintakauden aikana.

Kohtalaisiksi riskeiksi määriteltiin työssä uupuminen, työilmapiirin huononeminen sekä lasten tapaturmat. Työssä uupuminen ja työilmapiirin huononeminen liittyvät selkeästi toisiinsa ja toimenpide-ehdotuksia tulikin runsaasti. Lasten tapaturmat herättivät myös keskustelua, koska aina sattuu ja tapahtuu.

Työntekijän ”puolikuntoisuus” arvioitiin merkittäväksi riskiksi. Työpaikalla on paljon poissaoloja, pitkiä sairaslomia. Lisäksi henkilökuntaa vaivaavat flunssa sekä eriasteinen uupuminen työn kuormittumisen vuoksi. Töihin tullaan ”puolikuntoisena”, sairastat eivät parane ja terveet saavat tartunnan. Pois ei haluta tai uskalleta olla ja kierre syvenee. Sijaisjärjestelyt sekä sairastaminen kotona auttavat.

Sietämättömäksi arvioitu riski on lasten väkivaltaisuus. Tämä koskee siis päiväkodin jokaista, viittä, lapsiryhmää. Sellaisia lapsia, jotka käyttäytyvät uhkaavasti toisia kohtaan, löytyy kohtalaisen paljon. Väkivaltaisuutta ilmenee yleensä sellaisilla lapsilla, joilla on huono itsetunto sekä huonot elämönhallinnan taidot (Sinkkonen 2009, 22). Lyödään, kun ei osata kertoa omista tunteista eikä ehditä ajatella ennen kuin reagoidaan lyömällä tai vahingoittamalla toista jollakin toisella tavalla. Myös henkistä väkivaltaa esiintyy yllättävän paljon. Tekijät ovat usein nämä samat lapset, jotka käyttäytyvät väkivaltaisesti myös fyysisesti. Lapset kohdistavat väkivaltaansa siis myös aikuisia kohtaan.

Lokakuussa 2012 henkilöriskejä tarkasteltiin edellisen riskianalyysin pohjalta ryhmäkeskustelun menetelmällä. Riskit käytiin systemaattisesti läpi ja arvioitiin riskiluku uudelleen. Vain kahden riskin kohdalla riskiluku muuttui. Kahden muun riskin kohdalla keskustelu oli vilkasta, mutta päädyttiin kuitenkin pitämään riskiluvut samoina. Oletusten mukaisesti riskiluvut pienenevät lasten väkivaltaisuuden ja lasten tapaturmien kohdalla. Suurin osa aggressiivisesti käyttäytyvistä lapsista siirtyi esikouluun elokuussa eikä kotihoidosta, perhepäivähoidosta tai muualta siirtyneissä lapsissa havaittu aggressiivista käytöstä, ainakaan normaalia enempää. Lasten tapaturmat ovat osittain yhteydessä lasten väkivaltaisuuteen, koska tapaturmia tapahtuu enemmän vauhdikkaissa ja aggressiivisissa leikeissä, joiden muotoa/suuntaa on vaikea ennakoida.

Suurimmaksi riskiksi muodostui syksyllä 2012 työntekijöiden ”puolikuntoisuus”. Se on helpostikin selitettävissä juuri syyskaudella, sillä flunssakausi on silloin meneillään. Työntekijät ovat tunnollisia eivätkä mielellään jää kotiin sairastamaan ellei flunssa aiheuta suoranaista vuodelepoa. Lisäksi sijaisten saaminen on vaikeaa, joskus jopa mahdotonta. Silloin sairaana koetaan syyllisyyttä niiden työtovereiden työtaakasta, jotka ovat työpaikalla.

12.2. Toimintariskit

Lokakuussa 2012 otettiin tarkastelun alle toimintariskit. Iltapalaverin ohjeistuksessa toimintariskit oli jaettu seitsemään eri osa-alueeseen: henkilökunnan riittävyys ja kelpoisuus, tukitoiminnot (ruokahuolto, siivous, jätehuolto), kiinteistön toiminta (lämmitys, vesi, sähkö, ilmanvaihto, valaistus, äänenvoimakkuus, akustiikka, kalusteet, varusteet, laitteet sekä huolto- ja korjaustyöt), piha-alue (piha-alueen riskit, aidat ja portit), toimintaympäristön esteettömyys, ympäristöstä aiheutuvat riskit sekä muut toimintariskit (tartuntatautiepidemiat, uskonnolliset ja etniset näkökulmat). (Saarsalmi 2008, 54–75.)

Arvioitavia riskejä kertyi kuusi. Perushoidon pettäminen ja henkilökunnan vähäinen määrä liittyvät selkeästi työn sisältöön sekä vaikuttavat toisiinsa. Puutteet ruuassa, sähkön jakelussa liittyvät päiväkodin jokapäiväiseen toimintaan, kun taas lasten karkaaminen ja pihan epäsiisteys liittyvät piha-alueen riskeihin. Piha-alueen riskit voivat toki myös vaikeuttaa päivittäistä toimintaa.

Kohtalaiseksi riskiksi arvioitiin puutteet ruuassa. Allergisten lasten huomioiminen ruokahuollossa sekä hygieniä herätti paljon keskustelua. Kuitenkin riskiluvuksi arvioitiin riskimatriisiin mukaisesti vain kolme.

Perushoidon pettäminen, henkilökunnan vähäinen määrä, sähkökatkos sekä lasten karkaaminen arvioitiin merkittäviksi riskeiksi. Henkilökunnan puute ja perushoidon pettäminen liittyvät selkeästi toisiinsa. Resurssien vähetessä työtä suoritetaan ja toiminta toteutetaan minimillä, suunniteltua toiminnan sisältöä muutetaan tai ”helpotetaan”. Huolehditaan vain perushoidosta, joka sekin saattaa hetkittäin pettää, jos henkilökuntaa on yksinkertaisesti liian vähän. Lasten karkaamisyrityksiä esiintyy aina silloin tällöin, joten tämä riski on aina aiheellinen ottaa vakavasti. Sen seuraukset saattavat olla hyvinkin merkittävät. Sähkökatkos aiheuttaa nykyaikana paljon haittaa, kun melkein kaikki toiminnot liittyvät jollakin tavalla sähkönjakeluun. Päivittäinen toiminta saattaisi vaikeutua hyvinkin paljon.

Pihan epäsiisteys arvioitiin sietämättömäksi riskiksi tässä iltapalaverissa. Henkilökuntaa puhuttavat pihalta löydetyt roskat, karkit, pullot ja tupakantumpit sekä keinujen ja muiden pihakalusteiden epäasiallinen käyttäminen. Piha-alue on epäsiisti joka viikonlopun jälkeen, kesällä jopa joka illan jälkeen.

12.3. Omaisuusriskit

Marraskuussa 2012 järjestetyssä iltapalaverissa käsiteltiin mm. omaisuusriskejä. Riskeiksi tässä osa-alueessa nousivat lasten varusteiden häviäminen ja ilkivalta rakennusta tai piha-aluetta kohtaan. Kumpikin näistä riskeistä arvioitiin vähäiseksi (riskiluku 1). Riskin tapahtuminen on mahdollista, ongelmia on esiintynyt, hallinnassa hieman parannettavaa sekä seuraukset ovat lievät. Lasten varusteiden rahallinen arvo on yleensä suhteellisen pieni sekä rakennukseen kohdistuva ilkivalta on kohtuullisen pienimuotoista, lähinnä rakennuksen töhrimistä tms.

12.4. Tietoriskit

Tietoriskien kohdalla löytyi vain yksi selkeä riskitekijä. Lasten, perheen tai henkilökunnan tietojen vuotaminen ulkopuoliselle koettiin pieneksi riskiksi (riskiluku 2), jossa seuraukset saattavat kuitenkin olla merkittävät. Tapahtumaa pidettiin epätodennäköisenä, ongelmia on esiintynyt hyvin vähän tai ei ollenkaan sekä asia on riittävästi hallinnassa. Merkittäviä seurauksia voisivat olla aikuisten välinen luottamuspula, niin henkilökunnan sisällä kuin vanhempien suhteessa henkilökuntaan. Siitä voisi seurata henkilökunnan tai lapsen toisen vanhemman häiriköintiä tai esimerkiksi oikeudellisia toimia.

12.5. Muut riskit

Muissa riskeissä esiin nousi päivähoidon laatua koskeva riski. Henkilökunnan vähyys nostettiin riskiksi, päivähoidon laadun laskemisen näkökulmasta. Riski arvioitiin suureksi riskiksi, jolla toteutuessaan olisi vakavat seuraukset. Riskiluvuksi tämä riski sai neljä. Henkilökunnan mielestä riski on mahdollinen (sattuu toisinaan), hallinnassa on hieman parannettavaa sekä ongelmia on esiintynyt. Keskustelua käytiin siitä, kuinka paljon päivähoidon laadusta voidaan tinkiä ilman, että lasten perushoito kärsii.

12.6. Tulosten yhteenveto

Karkeasti rajattuna suurimman riskiluvun muodostaneet riskit on koottu taulukkoon 9. Riskeistä lasten väkivaltaisuus ja työntekijän ”puolikuntoisuus” ovat ensimmäisessä riskianalyysissä ilmenneet riskit (helmikuu 2012). Samat riskit arvoettiin uudelleen lokakuussa 2012. Silloin riskiluku pieneni lasten väkivaltaisuus-riskin kohdalla. Riskiluvuksi muodostui silloin 3. Riskeistä perushoidon pettäminen, sähkökatkos, lapsen karkaaminen ja pihan epäsiisteys ovat toisesta riskianalyysistä, lokakuulta 2012. Marraskuun riskianalyysissä nousi suurimmaksi riskiksi henkilökunnan vähäinen määrä. Sama riski sai yhtä suuren riskiluvun myös lokakuun riskianalyysissä. Marraskuun riskianalyysissä muodostuivat riskeiksi myös rakennukseen kohdistuva ilkivalta, lasten omaisuuden katoaminen, tietojen vuotaminen ulkopuolisille sekä päivähoidon laadun laskeminen.

Suurimman riskiluvun saaneet riskit kuuluvat henkilö- ja toimintariskeihin, kuten taulukosta 9 ilmenee. Henkilö- ja toimintariskeissä kaikki riskiluvut olivat suuria. Omaisuus- ja tietoriskeissä taas riskiluvut muodostuivat verrattain pieniksi. Muiden riskien kohdalla ainoaksi noussut riski sai myös suuren riskiluvun.

TAULUKKO 9.

Yhteenveto riskiluokkien suurimmista riskeistä.

Henkilöriskit	Lasten väkivaltaisuus	5
	Työntekijän "puolikuntoisuus"	5
	Työssä uupuminen	4
	Työilmapiirin huononemine	4
Toimintariskit	Pihan epäsiisteys	5
	Perushoidon pettäminen	4
	Sähkökatkos	4
	Lapsen karkaaminen	4
	Henkilökuntaa vähemmän	4
Omaisuusriskit	Rakennukseen kohdistuva ilkivalta	1
	Lasten omaisuuden katoaminen	1
Tietoriskit	Tietojen vuotaminen ulkopuolisille	2
Muut riskit	Päivähoidon laadun laskeminen	4

13 POHDINTA

Pohdinnassa vertaillaan eri tutkimuksissa ilmenneitä tutkimustuloksia sekä pohditaan tämän tutkimuksen merkitystä suhteessa opinnäytetyön tavoitteisiin, tutkimuksen luotettavuutta sekä tutkimuksen merkitystä organisaatiolle. Tähän lukuun on tuotettu myös erilaisia riskinhallintakeinoja.

13.1. Tulokset suhteessa opinnäytetyön tavoitteeseen

Sosiaali- ja terveysalalla riskienhallintaan liittyvät ongelmat ovat samantyyllisiä organisaatiosta riippumatta. Henkilöstön vaje, huono ergonomia, rakenteet, puutteellinen johtaminen jne. vaikuttavat riskienhallintaan. Turvallisuuden ja riskien esille tuominen ja koko henkilöstön sitoutuminen muuttavat hiljalleen organisaation turvallisuuskulttuuria haluttuun suuntaan. Tavoitteena on turvallisempi arki, paremmat toimintatavat, hyvinvoiva henkilöstö sekä laadukkaampaa palvelua.

Uusi turvallisuutta lisäävä työmenetelmä otettiin käyttöön ja sitä harjoiteltiin tarpeeksi. Päiväkodin turvallisuudesta ja riskienhallinnasta tuotettiin uutta tietoa organisaatiolle. Myös työnantajan ja työntekijän vastuukohtia pohdittiin (lähinnä havaittujen puutteiden ilmoitusvelvollisuudesta). Samalla toteutettiin interventiot organisaatiossa, jolloin tavoitteena oli riskien havaitseminen, niihin puuttuminen ja sitä kautta turvallisuuden lisääminen. Riskienhallintaan sitouduttiin työyhteisössä. Koko organisaation turvallisuus ja riskienhallinta parantui prosessin aikana.

13.2. Tutkimuksen luotettavuus

Laitinen ym. (2009, 363–365) kommentoivat kirjassaan ”Työturvallisuuden ja –terveyden johtaminen” riskimatriisia riskin merkittävyyden arvioinnissa. Todennäköisyyden arviointi voi kirjan mukaan olla hyvin epävarmaa. Todennäköisyyteen voivat vaikuttaa esimerkiksi toteutetut hallintatoimenpiteet, riskiin kohdistuvien määrä, altistuvien tietoisuus vaarasta, työmenetelmät, riskin havaittavuus sekä mahdolliset suunnitteluvirheet sekä poikkeamat suhteessa organisaation toimintaan.

Omassa tutkimuksessa huomasin, mikä vaikutus oli riskimatriisin (kuviokuva 5) käyttönotolla. Ensimmäisellä kerralla laskin riskin todennäköisyyden matemaattisen kaavan avulla. Myöhemmin muutin sen riskimatriisin avulla, vastaamaan muissa riskianalyysissä saatuja tuloksia. Riskimatriisi oli aluksi vaikea työkalu sen uutuuden vuoksi. Olin kertonut työntekijöille mistä tekijöistä riskiluvut muodostuvat. Siitä huolimatta työntekijöiden oli vaikea hahmottaa eroja kahden pienimmän ja kahden suurimman riskiluvun suhteen. Toisessa riskianalyysissä ilmenneet korkeat riskiluvut selittyvät osin tällä. Työntekijöiden oli helpompi määrittellä riskiluvuksi luku riskimatriisin ääripäistä.

Myös konteksti tulee huomioida, kun arvioidaan tulosten luotettavuutta. Toisen ja kolmannen riskianalyysin aikaan oli käynnissä flunssa-kausi. Työntekijöitä oli paljon sairaina ja se mielestäni se näkyi myös tuloksissa. Samaan aikaan organisaation rakenteissa oli ongelmia, jotka myös heijastuivat analyysiin ja näkyivät korkeina riskilukuina, lähinnä suhdelukujen suhteen.

Myös riskianalyysissä paikalla olleet työntekijät vaikuttivat tuloksiin. Kokoonpano vaihteli joka kerta jonkun verran, vaikka lukumäärällisesti työntekijöitä osallistui suurin piirtein saman verran jokaiseen riskianalyysiin. Työntekijät eivät tieneet toistensa vastauksia vastaushetkellä. Poa-lomakkeeseen koottiin vastaukset vain yleisnimikkeellä, esimerkiksi työntekijän poissaolot. Ryhmäkeskustelu käytiin vasta silloin, kun mietittiin mahdollisia riskilukuja ja riskien seurauksia. Riskiluku muodostettiin yhdessä, joten vastaukset eivät olleet riippumattomia toisistaan.

Myös vastaajien subjektiivinen kokemus vaikuttaa riskilukuun. Toisten työntekijöiden kokemus vaaroista tai riskitekijöistä saattoi olla vahvempi ja heillä saattoi sen vuoksi olla voimakkaampi mielipide, joka saattoi vaikuttaa riskilukuun. Myös Ilmonen ym. (2010, 87–88) mainitsevat tästä. Riskin kokemiseen saattavat vaikuttaa henkilön ikä, sukupuoli, koulutustaso, tulotaso sekä psyykinen herkkyys. Tutkimusten mukaan naiset kokevat saman riskin suurempana kuin miehet. Samoin kokevat vanhemmat henkilöt suhteessa nuoriin. Alhaisemman koulutuksen ja tulotason omaavat henkilöt pitävät riskiä suurempana kuin korkeammin koulutetut ja paremman tulotason omaavat. Myös työhistorialla saattaa vaikuttaa riskin kokemiseen. Outinen (2005, 33) toteaa tutkimuksessaan, että kokeneempien ja ammattitaitoisempien työntekijöiden on helpompi varautua työssä ilmeneviin riskeihin. Tässä tutkimuksessa suurimmalla

osalla vastaajista on työkokemusta 10 vuotta tai enemmän. Se myös on voinut vaikuttaa tuloksiin. Riskianalyysissä saatu tulos (riskiluku) on kuitenkin yhdessä muodostettu, vain viitteellinen arvo riskille. Se antaa kuitenkin toiminnalle suuntaviivoja ja ohjaa turvallisempaa arkea kohti.

Tuloksiin saattoi vaikuttaa myös se, että turvallisuutta ja riskejä käsiteltiin paljon riskianalyysien vuoksi. asiat olivat tuoreita ja niiden pohtimiseen ja eteenpäin viemiseen käytettiin paljon resursseja. Riski- ja vaaratilanteisiin kiinnitettiin enemmän huomiota ja riskitekijöitä tuntui löytyvän enenevässä määrin. Kolmannessa riskianalyysissä mielestäni riskiluvut olivatkin jo aika realistisia.

13.3. Tutkimustulokset aiempien tutkimusten valossa

Tässä opinnäytetyössä ilmenneitä tutkimustuloksia on tarkoitus verrata muihin tutkimuksiin. Ensimmäisenä vertailun kohteena ovat ne tutkimukset, joissa oli tutkittu turvallisuutta eri näkökulmista. Tuloksia verrataan myös aikaisempien riskianalyysien tuloksiin.

Aiemmissa tutkimuksissa on tutkittu päiväkodin turvallisuutta eri näkökulmista. Tutkimusten tuloksista selvisi, että päiväkodin piha-alueet, aidat ja portit sekä leikkivälitteet koettiin vaaranpaikoiksi. Henkilökunnan määrä ja sijoittuminen piha-alueella koettiin haasteellisena. Puutteita löytyi myös tapaturmien ja läheltä piti -tilanteiden kirjaamisesta ja jälkipuinnissa. (Honkalampi ym. 2006; Palosaari & Saarsalmi 2004; Pääntönen 2007; Lühje & Lühje 2009.)

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin asioita hieman eri näkökulmasta ja eri menetelmää käyttäen kuin aiemmissa tutkimuksissa. Voidaan kuitenkin huomata tietynlaisia yhtäläisyyksiä. Yhtymäkohtia voidaan löytää esimerkiksi piha-alueen kunnosta sekä henkilökunnan vähäisestä määrästä. Piha-alueen kunto ja henkilökunnan vähäinen määrä ja sitä kautta mahdollisesti puutteellinen valvonta ovat yhteydessä esimerkiksi lasten karkaamiseen. Tapaturmien ja läheltä piti -tilanteiden kirjaamiseen ja jälkipuintiin ei ole selkeää toimintatapaa tutkimuksen kohteena olevassa päiväkodissa eikä siellä ole myöskään laadittu piha-alueen leikkipaikkojen omavalvontasuunnitelmaa.

Stakesin projektissa tavoitteena oli tuottaa keskustelua turvallisuussuunnitelmaan liittyen, tunnistaa käytössä olevia sopimuksia ja toimintatapoja sekä tuoda rohkeutta henkilöstölle kehittää itse turvallisempaa arkea. Kehittämisprojektissa käytettiin kyselylomaketta, johon aiheet oli jaoteltu valmiiksi. (Outinen 2005, 33.)

Kyseisessä projektissa riskeiksi nousivat mm. asiakastilanteisiin liittyvä aggressiivisuus, lasten karkaaminen, epäselvä työnjako, epäammattillisuus, henkilökunnan poissaolot, piha-alue sekä salassapitovelvollisuuden rikkoutuminen. Tässä opinnäytetyössä riskejä nousi samoista aihealueista, työnjakoa ja epäammattillisuutta lukuun ottamatta. Väkivaltaisuus tai sen uhka voivat olla arkipäivää myös päivähoiton puolella, ainakin lasten käyttämänä. Henkilökunnan poissaolot, piha-alue ja salassa pidettävien

tietojen vuotaminen ulkopuolisille ovat realistisia riskejä, joihin työyhteisössä täytyy kiinnittää huomiota. (Outinen 2005, 31–36.)

Turvallinen hoitoyksikkö- projektissa oli tarkoitus tunnistaa ja arvioida keskeiset riskit sekä valita turvallisuutta ylläpitävät toimenpiteet. Tavoitteena oli myös luoda malli tavoitteelliseen riskienhallintaan. Projektissa käytettiin Potentiaalisten ongelmien analyysiä avainsanalistojen avulla. Riskit arvoitettiin riskimatriisin avulla, jossa oli molemmin puolin kolme muuttujaa. Riskiluvut kuitenkin muodostuivat saman kategorian mukaan (1 merkityksetön riski – 5 sietämätön riski). (Knuutila & Tamminen 2004, 4, 12, 15.)

Riskitekijöiksi nousivat puutteet laitteiden käyttökoulutuksissa, terävien esineiden hävittäminen, infektiovaara, ahtaat tilat sekä henkilöstön vähäinen määrä. Riskienhallintaa lisäviksi toimenpiteiksi valittiin tiedottaminen, perehdyttäminen sekä johtaminen. Riskianalyysi toteutettiin osittain samoilla menetelmillä, avainsanalistaa lukuun ottamatta. (Knuutila & Tamminen 2004, 12, 15.) Projekti toteutettiin kahdessa sairaalassa, mutta siitäkin huolimatta yhtymäkohtia löydetään tähän opinnäytetyöhön ainakin henkilöstöressurssien kohdalla. Suurin osa Turvallinen hoitoyksikkö – projektissa esiin tulleista riskeistä ovat toimintariskejä (laitteiden käyttö, tilat, henkilöstön määrä). Tässä opinnäytetyössä riskejä kertyi toiseksi eniten toimintariskien kohdalla. Toimintariskit vaativat toimenpiteitä, sillä toteutuessaan ne vaikeuttavat arkipäivän toimintaa oleellisesti.

Molemmissa projekteissa tavoitteen asettelu oli samantyylinen. Projekteilla haettiin parempaa turvallisuuden hallintaa sekä turvallisempia työmenetelmiä riskien arvioinnin kautta. Kummassakin projekteissa korostettiin vielä uuden työväliseen luomista riskienhallintaan. Samat tavoitteet voidaan nähdä toteutuvan myös tässä opinnäytetyössä. Turvallisuus ja riskienhallinnan paraneminen koettiin tärkeiksi. Projektien edetessä huomattiin riskienhallinnan olevan osa jokapäiväistä perustyötä.

13.4. Riskienhallintakeinoja

Seuraavissa luvuissa on mietitty niitä riskienhallintakeinoja, jotka ovat käytössä tutkimuksen kohteena olevassa päiväkodissa tai muuten soveltuvat sen toimintaan. Riskienhallintakeinot on jaoteltu riskijaottelun mukaan (vt. luku 5).

13.4.1. Henkilöriskit

Lasten väkivaltaisuuteen liittyviä uhkia ovat pelot, traumat, fyysiset ja psyykkiset vammat sekä myös lapsen leimaantuminen. Nykyisen varautumisen mukainen toiminta on puuttumista ja ennakointia. Lapsille pyritään opettamaan sosiaalisia taitoja, toisten huomioonottamista, pettymyksen sietoa, oman toiminnan ohjausta sekä tunnetaitoja. Tunnetaitoihin liittyvät tunteiden käsittely, niiden sanoittaminen sekä tunnetilojen harjoittelu.

Toiminnassa lapsia jaetaan pienryhmiin, esimerkiksi aamupäivisin erikikäiset ulkoilevat ja toimivat sisätiloissa eri aikaan. Lisäksi ikäryhmät voidaan pilkkoa vielä pienempiin ryhmiin, joissa leikitään, pelataan tai toimitaan aikuisen kanssa. Tämän lisäksi voidaan häiritsevästi käyttäytyviä lapsia erottaa toisistaan jakamalla piha-aluetta tai päiväkodin toimintatiloja.

Lasten käyttäytymistä seurataan päivittäin, tilannekohtaisesti. Tietyistä lapsista pyritään jakamaan tietoa koko henkilökunnan kesken, jotta heitä voidaan tarkkailla tehokkaammin. Lasten käytökseen pyritään puuttumaan välittömästi sekä ohjaamaan heitä toimimaan paremmin tarkoituksen mukaisesti.

Arviointia suoritetaan tarvittaessa koko ajan. Lapsiryhmän aikuisten tulisi seurata systemaattisesti lapsen aggressiivista käytöstä sekä kirjata käytöksen ominaispiirteitä sekä syys- ja seuraussuhteita. Lapsiryhmän aikuinen on vastuussa siitä, että siirtää tietoa lapsesta koko työyhteisölle esimerkiksi viikkopalaverissa tai iltapalaverissa (1/2kk:ssa) tai välittömästi tilanteen niin vaatiessa.

Lapsiryhmän aikuisilla on vastuu myös siitä, että toimitaan yhteisesti sovittujen sääntöjen mukaan kaikkien aggressiivisten lasten kohdalla. Syksyn suunnittelupäivässä voidaan kartoittaa kaikki päiväkodin aggressiiviset lapset, mikäli sellainen tieto on jo saatu siihen mennessä. (Suunnittelulauantai on yleensä elokuun puolessa välissä, joten lapsiryhmät ovat varsin uusia vielä.) Silloin voidaan myös sopia yhteinen linja ja yhteiset toimintatavat koko työyhteisölle. Voidaan määritellä puuttumisen rajat (mikä on leikkiä, mikä kiusaamista) sekä suunnitella toimintaa tarpeeksi haastavaksi myös näille lapsille. Voidaan miettiä ja sopia esimerkiksi aikuisten sijoittuminen ulkona sekä pienryhmätoiminta ja leikkialueet päiväkodin sisällä. Pyritään ennakoimaan lapsen käytöstä mahdollisimman pitkälle sekä puuttumaan siihen jo, ennen kuin lapsi alkaa käyttäytyä aggressiivisesti.

Toiminnan arviointia voidaan suorittaa koko ajan ja tiedottaa siitä työyhteisössä. Näin saadaan muodostettua yhteisiä toimintatapoja, jotka myös toimivat juuri näiden lasten kohdalla. Sen myötä myös sisäinen sijaistaminen helpottuu. Viikkopalaverissa voidaan asioita ottaa esille, myös positiivisten tulosten näkökulmasta.

Lisäksi voidaan yrittää vaikuttaa myös lapsiryhmien kokoonpanoihin niin, että aggressiiviset lapset eivät sijoittuisi kaikki samaan lapsiryhmään. Osaltaan ongelman pienenemiseen vaikuttaa se, että osa lapsista lähtee esikouluun elokuussa ja lapsiryhmät muokkautuvat uudestaan. Näin myös aggressiivisten lasten määrä vähenee, optimaalisesti. Tulevan toimintakauden aikana voidaan seurata, onko väkivaltaisuuden esiintyminen muuttunut toimintakauden aikana ja mitkä ovat mahdolliset syyt muutoksiin.

13.4.2. Toimintariskit

Lapsiryhmän aikuisilla on vastuu siirtää tieto lapsen mahdollisesta allergiasta tai muuttuneesta ruokavaliosta keittiöhenkilökunnalle. (Esimerkiksi diabeteksen puhkeamisen jälkeen.) Lapsiryhmän aikuinen myös huolehtii, että jokaisen allergisen lapsen allergiat ovat kaikkien ryhmässä työskentelevien ja siellä satunnaisesti sijaistavien henkilöiden tiedossa, esimerkiksi allergisten lasten lista viikottaisen ruokalistan viereen. Ryhmän aikuisten vastuulla on huolehtia myös oikea ruoka allergisille lapsille. Tämä koskee myös poikkeusoloja tai esimerkiksi syntymäpäivätarjoiluja.

Ruokahuollossa ja lapsiryhmän tiloissa tulee huolehtia riittävästä hygieniasta. Lapsiryhmän aikuiset jakavat ruuan lapsille, joten myös heidän tulee huolehtia riittävästä käsi- ja muusta hygieniasta ruokailutilassa.

Henkilökunnan vähäinen määrä aiheuttaa työn kuormittumista, vastuun kasautumista, motivaation laskua, jopa epäammatillista käytöstä sekä luottamuksen puutetta. Perushoidon pettäminen on suorassa yhteydessä henkilökunnan vähäiseen määrään. Silloin perushoito, perustehtävän hoitaminen on puutteellista, yksilöllisyys ei toteudu, lasten perusturvallisuus saattaa horjua ja lapset reagoivat tilanteeseen. Näihin molempiin riskeihin auttavat sisäinen kierto esimerkiksi loma-aikoina / päivystysaikoina, kaikkiin lapsiin ja kaikkien ryhmien ja koko talon toimintatapoihin tutustuminen sekä asianmukainen perehdyttäminen. Myös varasuunnitelmia on hyvä olla, vaikka vastaisuuden varalle. Mitä voitaisiin seuraavalla kerralla tehdä paremmin. Päiväkodin sisäinen sijaistus sekä mahdollinen varahenkilön käyttö auttavat myös pienentämään näitä riskejä.

Päiväkodin toimintaan suoraan liittyvistä muista tekijöistä esimerkiksi sähkökatkos toteutuessaan aiheuttaisi paljon vahinkoa jokapäiväiseen toimintaan. Nykyään kaikki toiminnot liittyvät epäsuorasti tai suorasti sähköön. Veden tulo katkeaa, ilmastointi ja sähkölaitteet eivät toimi. Ruokahuollon toiminta vaikeutuu huomattavasti, siihen riittää jo pelkästään veden tulon loppuminen. WC:n käyttö vaikeutuisi. Pimeinä vuodenaikoina pimeys myös ahdistaisi ja aiheuttaisi lapsissa pelkoja ja ehkä jopa suoranaista kaaosta, ainakin hetkeksi.

Jokaisessa lapsiryhmässä on taskulamput, kaikki samassa paikassa, jokaisessa ryhmätilassa. Lisäksi on led-valoja sekä pelastussuunnitelman vaatimat poistumisteiden valot. Lasten nimet, saapumis- ja hakemisajankohdat kirjataan päivittäin lapsiryhmän omaan vihkoon. Tiedot tulee olla ajan tasalla joka hetki sekä aikuisilla tulisi olla tieto sellaisista lapsista, jotka saattavat reagoida voimakkaasti esimerkiksi yhtäkkiseen pimeyteen. Aikuisilla tulisi olla etukäteen mietityt toimintatavat ja vastuut.

Lapsen karkaaminen päiväkodista on aina vakava asia. Sillä voi olla todella vakavat seuraukset. Aikuisten tulee olla piha-alueella sijoittuneena niin, että suurimmaksi osaksi ulkoiluajasta voidaan tietää jokaisen oman

lapsiryhmän lapsen leikkipaikka. Lisäksi aikuisia tulee olla pihalla tarvittava määrä. Kaikkien aikuisten tulee olla tietoisia riskialttiista lapsista ja pitää heitä erityisesti silmällä. Aikuinen menee aina ensimmäisenä pihalle ja tarkistaa, että portit ovat kiinni ja piha käyttökunnossa. Vanhempia ja muita hakijoita tulee opastaa portin asiallisessa käytössä. (Vain aikuinen avaa ja sulkee portin.)

Pihan epäsiisteys oli todellinen ongelma syksyllä 2012. Joka viikonlopun jälkeen pihalta löytyi roskia, pulloja, karkkeja, tupakantumppeja, pähkinänkuoria tai muuta päiväkodin piha-alueelle sopimatonta. Keinuja ja pihakalusteita oli käsitelty epäasiallisesti, päiväkotirakennukseen sekä varastojen seiniin oli maalattu kuvioita ja kirjaimia.

Henkilökunnan tehtävänä on huolehtia siitä, että piha on tarkastettu ennen kuin lapset saavat lähteä sinne leikkimään ja ulkoilemaan. Porttien pitää olla kiinni, aitojen ja leikkivälineiden olla kunnossa. Pihalla olevat roskat ym. kerätään ja mahdollisista huolto- tai korjaustöistä ilmoitetaan välittömästi huoltohenkilökunnalle. Saman alueen kouluille on tehty ilmoituksia ilkeistä, samoin alueen varhaiskasvatusta johtavalle. Valvontakamera olisi ollut hyvä varautumiskeino, mutta sitä kunta ei kustanna.

13.4.3. Omaisuusriskit

Aina syksyisin vanhempainillassa ohjeistetaan vanhempia nimikoimaan kaikki lapsen vaatteet ja muu omaisuus. Nimen tai nimikirjaimien tulee olla selkeästi havaittavissa olevassa tai todennäköisessä paikassa, esimerkiksi ”pesulapussa” vaateen sivusaumassa tms. Hankalasti nimikoitavissa vaatteissa tai varusteissa voi olla esimerkiksi ommeltava nimilappu tai haavateippi, josta nimen löytää. Myös lasten lelut pyydetään nimikoimaan, jos mahdollista. Jos jonkun lapsen vaate tai muu varustus häviää, sitä etsitään ensin päiväkodista ja pyydetään vielä etsimään kotoa. Yleensä myös kannustetaan muita vanhempia tarkistamaan oman lapsen vaatteet tai varusteet. Päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien tehtävänä on myös pitää lasten lokeropaikat siisteinä ja lasten vaatteet ja muut tavarat omilla paikoillaan. Myös lapsia opastetaan huolehtimaan omista vaatteistaan ja varusteistaan. Lasten mukana kulkevat lelut ovat lasten ja vanhempien omalla vastuulla. Päiväkotirakennus ei vastaa niiden kunnosta tai häviämisestä.

Ilkivaltaa tapahtuu aina silloin tällöin. Enimmäkseen se on ollut rakennukseen kohdistuvaa töhrimistä tai piha-alueen kalusteiden siirtelyä. Mitään ei ole rikottu. Todennäköisesti päiväkodin pihalla oleskelevat lapset ja nuoret viikonloppuisin. Alueella on paljon puistoja ja toinenkin päiväkotirakennus sekä koulu, joten osa lapsista ja nuorista liikkuu myös muualla kuin tämän päiväkodin pihalla. Asian parantamiseksi ehdotettiin jo aikaisemmin toimivaksi huomattua toimintatapaa. Ensimmäisenä ulos menevä aikuinen tarkistaa pihan ja rakennukset. Valvontakamera olisi kätevä, mutta liian kallis investointi. Tiedotus lähikouluille ilmeisesti toimii kuitenkin, koska ilkivalta selvästi vähentyi syksyn 2012 aikana.

Tosin, hyvin todennäköistä on, että ilkivalta lisääntyy taas keväällä ja kesällä, kun ilmat taas lämpenevät.

13.4.4. Tietoriskit

Tällä hetkellä tietojen suojaamiseen varaudutaan lapsiryhmissä olevilla lukollisilla kaapeilla, joihin lasten ja heidän perheensä kaikki tiedot tallennetaan. Kaapin avainta säilytetään toisessa kaapissa, poissa näkyviltä. Lukollisen kaapin voi lukita esimerkiksi palaverin ajaksi ja se tulisi lukita ehdottomasti yön ja viikonlopun ajaksi. Tietokoneella mahdollisesti olevat lapsia koskevat asiakirjat tulisi laittaa salasanan taakse tai tallentaa sellaiseen paikkaan, josta ulkopuolinen ei osaisi niitä etsiä. Paras tapa on kuitenkin tulostaa ja sitten poistaa kaikki sellaiset asiakirjat, joiden joutuminen ulkopuolisille rikkoisi salassapitolakia. Muistitikut tulee säilyttää asianmukaisesti. Mitään henkilöön viittaavaa ei voi mainita sähköpostissa kunnan toisen viranomaisen kanssa asioidessa. Mistään lapsein liittyvistä asioista ei myöskään voi puhua ulkopuolisen kuullen, esimerkiksi ryhmähuoneen ovi täytyisi ensin sulkea. Jokainen työntekijä on velvoitettu huolehtimaan hyvin tietoturvallisuudesta ja tämä osa-alue koettiin toimivaksi.

13.4.5. Muut riskit

Päivähoidon tarkoituksena on taata hyvä hoito kaikille lapsille ikään, sukupuoleen, uskontoon, rotuun tai muuhun seikkaan katsomatta. Jokaisessa lapsiryhmässä tulisi olla tarpeeksi koulutettua henkilökuntaa. Aina tämä ei kuitenkaan ole mahdollista käytännössä. Sijaisia ei aina saada, ei tarpeeksi eikä välttämättä tarpeeksi nopeasti. Aina talon sisäinenkään sijaistus ei ole mahdollista, ainakaan riittävän pituiseksi ajaksi. Ja vaikka sijaisia saataisiin tai asia pystyttäisiin hoitamaan esimerkiksi työaikajärjestelyillä, päivähoidon laatu kärsii aina jollain tavalla tai tasolla. Tutut rutiinit saattavat jäädä välistä, lapset reagoivat toisiin aikuisiin tai aikuisten normaalista poikkeavaan määrään, vakituinen henkilökunta voi uupua. Laatu sinänsä on vaikeasti määriteltävä käsite, se saattaa merkitä yhdellä yhtä ja samalla toiselle toista, jopa saman lapsiryhmän aikuisten kesken. Keskustelun aikana yksi asia kuitenkin toistui. Hyvästä perushoidosta yritetään pitää aina kiinni, asiat hoidetaan tärkeysjärjestyksessä. Lapset aina ensin, sitten vasta muut asiat, jos jää aikaa. Lasten päivärutiineista yritetään pitää kiinni niin kauan, kuin se on mahdollista ja järkevää.

13.5. Tutkimuksen merkitys organisaatiolle

Paasonen (2012, 99) kirjoittaa siitä, kuinka turvallisuuskulttuurin kehittämisellä saadaan työntekijät sitoutumaan yhteisiin turvallisuustavoitteisiin ja sitä kautta toiminta kehittyy kohti parempaa turvallisuuskulttuuria. Tässä opinnäytetyössä kyseisen organisaation kohdalla tämä tarkoittaa riskien uudenlaista huomioimista, toimimista niiden poistamiseksi tai pienentämiseksi ja sitä kautta turvallisemman arjen aikaan saamista.

Potentiaalisten ongelmien analyysi oli uudenlainen toimintatapa turvallisuuden arvioimisessa. Se otettiin hyvin vastaan ja siitä tuli käyttökelpoinen työväline riskienhallinnassa. Riskianalyyseihin myötä turvallisuudesta keskusteltiin enemmän, siihen käytettiin aikaa ja resursseja. Toisen ja kolmannen riskianalyyseihin ajankohdat olivat hyvin suunniteltuja. Ne olivat tarpeeksi lähekkäin, potentiaalisten ongelmien analyysi menetelmänä ei ehtinyt unohtumaan. Lisäarvoa riskianalyyseihin toi se, kun samaan aikaan tarkasteltiin pihasääntöjä ja kiinnitettiin muutenkin huomiota piha-alueeseen. Henkilöstön vähäisen määrän nouseminen esille toisessa ja kolmannessa riskianalyyseissä toi toivottuja ja hyviä ratkaisuja päiväkodin toiminnan pyörittämiseen vajaan miehityksellä. Sosiaali- ja terveysalalla työntekijöiden poissaolot kun ovat arkipäivää. Tähän on monia syitä. Henkilökuntaa on vähemmän erityisesti kausittaisten flunssaepidemioiden sekä henkilökunnan vuosilomien aikaan, koska sijaisia ei ole saatavilla tai niitä ei voida palkata. Työ on henkisesti ja fyysisesti kuormittavaa. Lisäksi erilaisten sairauksien tartuntavaara on suurempi. Sosiaali- ja terveysalalla henkilökunta on osittain ikääntynyttä. Heillä saattaa olla perussairauksia, jotka heikentävät työkykyä. Nämä syyt esiintyivät myös tämän tutkimuksen taustalla.

Paasonen (2012, 98) ja Kalliolinna (2009, 9) mm. kirjoittavat siitä, kuinka johdon esimerkillä, näkyvällä sitoutumisella sekä turvallisuuden kehittämisellä on suuri merkitys organisaation turvalliskulttuurin kehittymiselle. Kalliolinna (2009, 8) korostaa vielä palautteenannon merkitystä turvallisuutta lisäävien työtapojen omaksumisessa ja käytössä. Tässä opinnäytetyössä tutkijalla oli kokonaisvastuu projektin johtamisesta sekä turvallisuuskulttuurin kehittämisestä. Tutkija sai työntekijät sitoutumaan riskianalyyseihin ja turvallisuuden parantamiseen omalla esimerkillään ja sitoutumisellaan. (Tutkija ei siis ole organisaation lähiesimies.) Tutkijan johdolla, mutta koko työyhteisön voimin, kehitettiin turvallisuutta ja annettiin palautetta hyvistä toimintatavoista.

Projektin mielekkyyttä ja tarpeellisuutta ei mitattu esimerkiksi kyselylomakkeilla jälkikäteen, mutta välitöntä palautetta annettiin paljon. Projekti koettiin mielekkääksi ja sen aihe ajankohtaiseksi ja tärkeäksi. Organisaatiotasolla katsottuna, osa turvallisen päiväkodin tunnusmerkeistä jo toteutuu. Arjesta on tullut turvallisempaa, myös riskianalyyseihin kautta. Riskienhallinnasta on tullut arkipäiväisempää, enemmän päiväkodin kaikkeen toimintaan liittyvää, jatkuvaa toimintaa. Riskienhallinta on selkeästi parantunut.

Tätä projektia ja varsinkin Poa-menetelmää voitaisiin hyödyntää myös muissa päiväkodeissa. Jatkotutkimusten kannalta, organisaatioon voitaisiin kehittää riskienhallintaohjelma, johon kerättäisiin lisää materiaalia tai sovellettaisiin erilaisia analyysimenetelmiä. Myös Poa-menetelmää voisi muokata, esimerkiksi liittää siihen asiasanalistan.

14 KOHTI TURVALLISEMPAA ARKEA

Riskianalyysiä voidaan hyödyntää vaarojen kartoittamisessa. Silloin on tavoitteena muodostaa riskejä, joita voidaan yhdessä sovitulla, eri toimenpiteillä pienentää tai kokonaan poistaa. Riskianalyysin ja organisaatiossa käydyn keskustelun kautta tuodaan eri asioita näkyville. Silloin vasta voidaan muuttaa käytäntöjä tai toimintatapoja, kun tiedostetaan niiden aiheuttamat vaaratilanteet tai heikkoudet, esimerkiksi lasten ulkovalvonnassa. Riskeistä täytyy siis olla tietoinen, jotta niitä voidaan työstää. Sitä kautta myös saadaan kokonaiskuva organisaation turvallisuudesta.

Turvallisuutta lisääviä toimenpiteitä voivat myös olla erilaiset toimintaohjeet. Ne pitää suunnitella, kirjata ja harjoitella etukäteen. Ohjeiden tulee olla selkeitä, lyhyitä ja ytimekkäitä, jotka on helppo omaksua ja muistaa hätätilanteessa. Erilaisia toimintasuunnitelmia voi olla esimerkiksi väkivallan uhan varalta, tapaturmien varalta sekä sähkökatkon sattuessa. Pääsääntö kaikissa toiminta-ohjeissa on niiden yksinkertaisuus sekä niiden noudattaminen.

Riskianalyysit ja toimintaohjeet ovat tapoja muuttaa turvallisuuskulttuuria. Turvallisuusjohtamisen kautta voidaan tarttua epäkohtiin ja lähteä etsimään muutosta niihin. Koulutus on myös hyvä väylä muuttaa haitallisia toimintatapoja. Esimerkkinä voisi toimia ”Hyvän päiväkodin tunnusmerkit”-koulutus päiväkodin sisällä. Kaikkein oleellisinta on kuitenkin johdon sitoutuminen turvallisuuden kehittämiseen. Vain sitä kautta saadaan turvallisuuskulttuuria muutettua parempaan suuntaan.

LÄHTEET

Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Anttila, Pirkko. 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittäminen. Artefakta 19. Hamina: AKATIIMI Oy.

A Practical Guide to Risk Assessment. How principles-based risk assessment enables organizations to take the right risks. 2008. Lontoo: Price Water House Coopers.

Asetus lasten päivähoidosta (239/1973).

Elintarvikelaki (23/2006).

Eräsaari, R. 2002. Kuinka turvaton on riittävän turvallinen? Kunnallisanalan kehittämissäätöön Polemia-sarjan julkaisu nro 46. Helsinki: Kunnallisanalan kehittämissäätö KAKS.

Henkilötietolaki (523/1999).

Henkilövahinkojen ehkäisy – Käsikirja päiväkotien henkilökunnalle ja perhepäivähoitajille. 2005. Folkhälsanin Uudenmaan piiri ry. Helsinki: Folkhälsan.

http://www.folkhalsan.fi/Documents/Material_WWW/Ma_b_ra/F%C3%B6rebygg_olyckor/Finska_-_Barnolycksfall_dagvard.pdf

Honkalampi T. & Koskinen M-K. & Leppäniemi O. 2006. Silmät selässäkin. Tehyn päivähoitoselvitys 2006. Julkaisusarja B: Selvityksiä 5/2006. Helsinki: Tehy. <http://www.tehy.fi/@Bin/45376/Julkaistu+207706+Silmät+selässäkin.pdf>

Ilmonen I. & Kallio J. & Koskinen J. & Rajamäki M. 2010. Johda riskejä – käytännön opas yrityksen riskienhallintaan. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kalliolinna H. 2009. Kohti 0-työtaturmaa. Opas kuntien ja seurakuntien turvallisuusjohtamisen tueksi. Helsinki: Työturvallisuuskeskus TTK, Kuntayhtymä.

Karosto P. & Karppinen S. Suomalainen selviytymisopas. Suunnittele - ennakoi – varaudu. 2011. Jyväskylä: WSOYpro Oy.

Knuutila J. & Tamminen A, Turvallinen hoitoyksikkö – Malli terveydenhuollon hoitoyksikön riskienhallintaan. 2004.

Lääkelaitoksen julkaisusarja 2/2004. Terveystuollon laadunhallinta. Helsinki: Lääkelaitos.

Kokljuchkin M. 2001. Unelmien päiväkoti. Kohti parempaa oppimisympäristöä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Laitinen H. & Vuorinen M. & Simola A. 2009. Työturvallisuuden ja – terveyden johtaminen. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Laki kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta (75/2004).

Laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983).

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002).

Laki lasten päivähoidosta (36/1973).

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005).

Lastensuojelulaki (417/2007).

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000).

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999).

Martikainen, Soili. 14.1.2012. Riskit ja potentiaalisten ongelmien analyysi-luennot. HAMK. Viitattu 26.3.2012.

Metsämuuronen, Jari. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Helsinki: International Methelp Ky.

Nurmi-Lüthje Ilona & Lüthje Peter. 2009. Tapaturmat päivähoitossa Kouvolan seudulla. Helsinki: Suomen Lääkärilehti 12/2009 vsk 64.

http://www.kouvola.fi/material/attachments/perusturva/startk eskus/julkaisut/68MOOQJX4/Nurmi-Luthje_ym._Tapaturmat_paivahoidossa.pdf

Outinen, M. (toim.) 2005. Riskit hallintaan – Miten lähden riskienhallinnan polulle? Riskienhallinnan kehittämisprojekti sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioille 2004-2005. Helsinki: Stakes.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76078/Tp12-2005.indd.pdf?sequence=1>

Paasonen, J. (toim.) 2012. Oppilaitoksen turvallisuusjohtaminen. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Paavonheimo R. 2009a. Selvitys lasten tapaturmien ehkäisystä. Lapsen turvaksi – hanke 2007–2009. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
[http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/11c9edbf92ef3842c998a0df8aad9ea7/1363078884/application/pdf/5681896/Lapsen turvaksi raportti pdf netti.pdf](http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/11c9edbf92ef3842c998a0df8aad9ea7/1363078884/application/pdf/5681896/Lapsen_turvaksi_raportti_pdf_netti.pdf)

Paavonheimo R. 2009b. Kuuden Koon Malli. Tapaturmien ehkäisyn toimintamalli kouluun ja päiväkotiin. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
[http://www.mll.fi/@Bin/10408365/MLL+Kuusi+Koota+esite+\(2\).pdf](http://www.mll.fi/@Bin/10408365/MLL+Kuusi+Koota+esite+(2).pdf)

Palosaari A. & Saarsalmi O. 2006. Päivähoitopaikkojen tilat ja turvallisuus. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:10. Helsinki: STM.
http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1066931

Parantainen A. & Soini S. 2011. Riskinarvioinnilla turvallisuutta terveydenhoitoalalle. Helsinki: Työterveyslaitos.

Potentiaalisten ongelmien analyysi (POA).
http://www.vtt.fi/proj/riskianalyysit/riskianalyysit_potentialisten_ongelmien_analyysi_poa_mk.jsp Viitattu 26.3.2012.

Pänttönen P. 2007. Päiväkotien leikkipaikkojen ja piha-alueiden turvallisuus Itä-Suomen läänissä vuonna 2007. Joensuu: Itä-Suomen lääninhallitus.
[http://www.laaninhallitus.fi/lh/biblio.nsf/69F217D237D015AEC225738C003D99FA/\\$file/Leikkipaikkojen turvallisuus.pdf](http://www.laaninhallitus.fi/lh/biblio.nsf/69F217D237D015AEC225738C003D99FA/$file/Leikkipaikkojen_turvallisuus.pdf)

Rautanen K. 2011. Aineettomien riskien hallinta johdon työkaluna. Helsinki: WSOYpro.

Riskin arviointi. 2003. Työsuojeluoppaita ja – ohjeita 14. Työsuojeluosasto. Tampere: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu. Opas sosiaali- ja terveydenhuollon johdolle ja turvallisuusasiantuntijoille. 2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011:15. Helsinki: STM.

Ristioja J. & Tamminen H. 2011. Työturvallisuus ja työhyvinvointi päivähoidossa. Helsinki: Työturvallisuuskeskus TTK, Kuntaliitto.

Räsänen, H. Tutkimus- ja kehittämishankkeiden tieteellinen viitekehys –johdanto. Luentomoniste, Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen -koulutusohjelma 2012. HAMK. Viitattu 3.1.2013.

https://moodle2.hamk.fi/file.php/5079/SOTE12_materiaalit/3_Tutkimus_ja_kehittaemishankkeiden_tieteellinen_viitekehys.pdf

Saarsalmi O.(toim). 2008. Päivähoidon turvallisuussuunnittelu. Helsinki: Stakes ja Sosiaali- ja terveysministeriö.

Schein E. 1987. Organisaatiokulttuuri ja johtaminen. Espoo: Weilin + Göös.

Sinkkonen, J. 2009. Elämäni poikana. Helsinki: WSOY.

Suominen, A. 2000. Riskienhallinta. Helsinki: WSOY.

Turvallisuusjohtaminen. 2010. Työsuojeluohjeita ja –oppaita 35. Tampere: Työsuojeluhallinto.

Työturvallisuuslaki (738/2002)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005, 2. painos. Stakes oppaita 2005:56. Helsinki: Stakes.

